

RIIGIKOGU

IV koosseis.

V istungjärk.

96. koosolek.

14. novembril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Riigivanem O. Strandman'i seletus A. Rei teadaannete puhul.
5. Vabariigi Valitsuse vastamine E. Kingu küsimisele tööpuuduse lahendamise asjas.
6. Linnade administratiiv-piirides asuvate maade kasutamise lepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — A. Jõeääre ettepanek.
7. Seakasvatuse edendamise ja peekoni hindade kindlustamise fondi seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
8. Eesti Vabariigi ja Hispaania Kuningriigi vahelise väljaandmise ja kriminaal-asjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
9. Tollipõhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.
10. Tolli põhitariifide §§ 55, 57, 88, 183, 187, 188 ja 199 muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.
11. A. Usai erakorraline teadaanne.
12. Juhataja seletus A. Usai erakorralise teadaande puhul.
13. Põllutöölise seadus — I lugemisel.
14. A. Usai sõnavõtmine isiklikus asjas.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach.**

1. Päevakorra täiendamine.

M. Martinson'i (põl) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Eesti-Prantsuse kaubanduskonventsiooni muutmise teise protokollu kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni, seisukoha võtmiseks väliskomisjoni;

2. küütide seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

3. riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

üldkomisjoni J. Uluotsa asemele K. Tamm (põl).

4. Riigivanem O. Strandman'i seletus A. Rei teadaande puhul.

Riigivanem O. Strandman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Rei seletuste puhul isiklikuis asjus on minul au Riigikogule järgmise seletusega esineda.

8. jaanuaril 1919. aastal, see on ajal, kus Soome vennasrahvas meile oma abivandva käe sirutas meie võitluses välise vaenlasega, ja kus Soome abiväed osalt olid juba siia jõudnud ja teine osa oli tulemas, ilmus Tallinnas „Sotsiaaldemokraadis“ artikkel — „Soome klassisõda ja Saksa „kultuurikandjad“, kus muu seas sõna-sõnalt kirjutatakse: „Meie lugejad teavad, missuguse hirmsa ja metsiku „rahustamise“ meie lahetagused parteivennad ja organiseeritud töölised hiljuti läbi elasid.“ — „See metsloomalik võidetud vaenlaste mahandamine ilma kohtuta ja ilma ühegi õiguse varjuta; see elajalik vaenlaste äranäljutamine j.n.e. j.n.e., — kõik see jätab kaugele varju Versailles'i valitsuse verejanulise hullustuse peale Pariisi kommuuna langemise 1871. aastal ja ülepea kõik „valge terrori“ ajajärgud, mis me ajaloost tuneme.“

Artikli autor süüdistab Soome tagurlikke ringkondi — just need ringkonnad andsid meile abi — plaanikindlalt töölisi revolutsioonile provotseerimises: „Aeti meellega ja sihilikult niisugust politikat, et töölisi mässama kihutada, et siis seda mässu võiks veriselt maha suruda, tööliseparteid ära purustada, töölise juhtisid ära hävitada.“

Artikkel oli alla kirjutatud tähtedega A. R. Selle artikli trükkis ära Helsingis ilmuv „Suomen Sosialidemokraatti“ nr. 12, 16. jaanuaril 1919, kui Eesti tööministri härra August Rei oma.

Ühtlasi oli härra Rei tol ajal Eesti peaministri abiline. A. Rei kirjutis kutsus

välja üldise hukkamõistmise Soomes, kus tol ajal peeti parajasti „Eesti päeva“ Eesti toetamise mõtte õhutamiseks. Toon paar kirjutist Soome lehtedest.

Nii kirjutab üks eestisõbralikumatest lehtedest „Hels. Sanomat“ oma 1919. a. 18. jaanuari numbris pealkirja all: „Jahmatamapanev Eesti ministri kirjutis“ muu hulgas järgmist.

„Eesti valitsuse tööminister August Rei on hiljuti Eesti „Sotsiaaldemokraadis“ avaldanud kirjutise — „Soome klassisõjast“, mis oma ühekülgusega ja „rärkeydellään“ eriti valitsuseliikme kirjutisena äratav suurimat imestust. Härra Rei on hiljuti olnud siin meie sotsialistide erakonna kongressil ja neilt saanud oma teated ning muljed Soome möödunud talve mässu üle, mille tõttu alikatest ja värvist kirjutise sisus ning toonis ju aru võib saada, aga siiski, kuigi mees ise on sotsialist, oleks lootnud teda asjade üle muretsevat enne natukegi paremat ja objektiivsemat selgust ja kirjutavat natukegi korralikumalt.“

Järgneb suur osa A. Rei artiklist soomekeelses tõlkes, mille juures „Helsingin Sanomat“ eriti tähelepanu juhib A. Rei artikli lõpu järgmisele ähvardusele:

„Rahustamise järele on rahvahulkade meeoleolu Soomes väga punane ja valitsusevastane.“ — „Sotsialismi kurat ei ole kukuatad, vaid annab enesest järjest uusi elumärke. Ja valge terrori valitsus on külvanud riiki ääretuma hulga kibedust ja kättemaksuhimu. Kodanlikud härrad on külvanud kohutavat tuult ja saavad kord lõikama hirmsat tormi. Et see torm saab vapustama maad ja tema seisukorda, on endastmõistetav.“ Edasi jätkab leht omalt poolt:

„Selle Eesti valitsuseliikme imestamisväärse (hämmästyttärän) provokatsioonilise avalduse juurde, mis ilmub samal ajal, kui tema poolt sõimatava Soome valge sõjaväe mehed saabuvad vabastama Eestit sama bolshevismi hävituse käest, millest nad möödunud talvel vabastanud oma isamaa, pöörame ehk omalt poolt veel tagasi.“

Rootsi leht „Hufvudstadsbladet“ kirjutab: „Imestame, et valitsuse liige riigis, kes äärmise häda silmapilgul on palunud Soome abi, peab sobivaks näkku heita kõige tooremaid süüdistusi Soome just selle ühiskonna vastu, kelle poolt abi on antud, ja sõimata teda tegude eest, milliste kõrval punaste tooruse teod nagu oleksid olnud lapsemäng. Härra Rei'le ei või nimelt tundmata olla, et tema siinsed erakonna kaaslased ei ole Eesti aitamise sõjakäigu

vastu mitte ainult ükskõiksed, vaid on selle algatuse vastu üles näidanud täielikku vaenulikkust, irvitades selle ja ta osavõtjate üle. Ei saa ta kaitsta ennast ka seega, et talle on antud valetateid, sest kogu tema kirjutis õhkub tüübilisest vaenust „valgete“ vastu. Peab ainult imestama, et ta alistub ära kasutama seda abi, mida kodanlik Soome ühiskond praegu Eestile annab.“

Asi äratav Soomes lõpmata pahameelt ja Eesti avitamiskomiteel oma esimehe dr. Louhivuori'ga eesotsas maksis suurt vaeva, et Eesti aitamise mõtet Soomes üldse veel elus hoida. Et erutatud meeli veidikegi rahustada, seletab dr. Louhivuori ajalehtedele 19. jaan. 1919 antud intervjuus muu hulgas:

„Ei ole ka veel küllalt selge, kas Eesti „Sotsiaaldemokraadis“ kõne all olev kirjutis tõesti on olnud ja kas ta minister Rei kirjutatud ongi. Milgil juhul ei ole kirjutis ilmunud aga viimase aja numbrites, — (vahe oli ainult 10 päeva). „Suomen Sosialidemokraatti“ on nähtavasti laenanud kirjutise mõnest tähendatud lehe vanast numbrist, et „Eesti nädalale“ kahju saata.“

Asi lõpeb seega, et Helsingi Eesti saadiku dr. Kalda ja dr. Louhivuori selgituse reisi järele Eestisse Eesti saadik Soome ajakirjanduses 21. jaan. sunnitud oli avaldama järgmise ametliku seletuse: „Eesti Ajutise Valitsuse nimel olen volitatud seletama järgmist:

Tallinnas ilmuvas ajalehes „Sotsiaaldemokraat“ nr. 5. on 8. jaanuaril avaldatud artikkel pealkirjaga „Soome klassisõda ja Saksa „kultuurikandjad“, mis varustatud nimetähtedega A. R.

Sama artikkel avaldati Helsingis ilmuvas ajalehes „Suomen Sosialidemokraatti“ nr. 12, 16. jaanuaril, kes meile teadmata alustel teatab, et nimetähtede taga seisab Eesti nüüd ametist lahkunud tööminister August Rei, ja pani artikli pealkirjaks: „Eesti ministri“ arvamisi läinudsuvisest klassisõjast Soomes.“

Eesti Ajutine Valitsus pööras „Sotsiaaldemokraadi“ toimetuse poole küsimusega, kes on artikli kirjutaja, kuid toimetuse vastas trükiseaduse najal, et ta ei pea tarvilikuks seda teatada.

Ajutine Valitsus on palunud prokuröri asja uurimisele võtta, ja kui tähendatud artiklis on midagi seadusevastast või sõbralikus vahekorras olevat riiki haavavat, „Sotsiaaldemokraati“ kohtulikule vastutusele võtta.

Eeltoodud põhjustel seletan, et Eesti Ajutisel Valitsusel pole mingit ühendust tähendatud artikliga, mis põhjeneb nähta-

vasti liiga ühekülgsel teadatel. Ajutine Valitsus kahetseb tõsiselt, et niisugune artikkel avalikkuse ette on pääsenud, mille sisu äratav põhjendatud pahameelt, eriti nüüd, mil Soome nii tänuväärset viisil ja ennastsalgavalt asunud andma mõjuvat abi eestlastele, kes, sotsialistlikud ja kodanlikud erakonnad käsikäes, võitlevad oma riigi olemasolu eest Vene enamliste rõõvkarjade vastu.

Helsingis, 20. jaan 1919. Oskar Kallas, Eesti esindaja Soomes.“

Tähendatud teadaande rahustavat mõju suurendab veel see, et samades lehtedes ilmus Soome telegraafiagentuuri telegramm Tallinnast: „Tööminister August Rei on isiklikkudel põhjustel ametist lahkunud ja astunud sõjaväkke suurtükiväe ohvitserina.“

Kui minu esinemisel tänavu sügisel härra Rei parteivennad tarvilikuks pidasid igatepidi üleolevalt ja mahategevas toonis minule kallale tungida, ja kui siis härra Rei neile kohapealt oma vahelhüüetega minu kõnele assisteeris, pidasin mina tarvilikuks mälu järgi otsekohe reageerida. Härra Rei võib praegu seletada niipalju kui süda soovib, et ta mitte Soome lehes pole kirjutanud ja soomlasi siin tapmises süüdistanud. Ma ütlesin oma esimeses kõnes: Soome lihunikud tapavad, aga härra Rei artiklis on: metsloomalik mahanottimine ja elajalik äranäljutamine, ja sõna „siin“, selle kohta on seletus antud — mina tõin mälu järgi asju ette, mis 11 a. tagasi sündinud, kuid asja ei muuda see põrmugi. Härra Rei'le jääb kuulsus, et tema, olles vastutaval kohal, noorele riigile kõige raskemal silmapilgul parteipoliitilistes huvides pani kaalule riigi olemasolu.

A. Rei (stp, kohalt): Teen ettepaneku, avada läbirääkimised härra Riigivanema seletuse puhul.

Ettepanek võetakse vastu.

A. Rei (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem esines oma seletustega kahes osas. Seejärel vastan nendele järjekorras. Eelmisel korral härra Riigivanem püüdis õigustada oma teguviisi stenogrammi parandamise asjas, nimelt mis puutub sõna „siin“ mahakriipsutamisse. Stenogrammi parandamisse puutuvad faktid on järgmised. Härra Riigivanem pidas oma kõne siin Riigikogus 10. oktoobril. Järgmisel päeval, 11. oktoobril, ilmus kolmes kohalikus Tallinna lehes selle koosoleku kirjeldus, kus oli härra Riigivanema kõne ära toodud. Kõi-

gis kolmes lehes on härra Riigivanema sõnad toodud täpselt nii: „Siis kirjutasite teie Soome lehes Soome lihunikudest, kes siin inimesi tapavad.“ Järgneva kolme päeva kestel ei ilmunud ühtki õiendust, et Riigivanema sõnad oleksid valesti edasi antud.

Järgmisel Riigikogu koosolekul 14. oktoobril mina ootasin lõpuni, et vast ehk härra Riigivanem siin õiendab oma sõnu. Kuna aga ka siin õiendust ei järgnenud, siis esinesin teadaandega ning palusin härra Riigivanemat järgmisel koosolekul näidata Soome lehte, missuguses mina olen kirjutanud, et Soome lihunikud siin inimesi tapavad. Järgmisel koosolekul Riigivanema poolt niisugust lehte ei nimetatud. Selle asemel sain aga Riigisekretäriilt kirja, kus ta Riigivanema palvel teatab, et artikkel, millest oli juttu Riigivanema kõnes 10. oktoobril, on ilmunud „Sotsiaaldemokraadis“ nr. 5, 8. jaan. 1919. a. nimetähtede all A. R., ja et selle artikli sisu on avaldatud „Suomen Sosialidemokraatti“ 16. jaan. 1919 pealkirja all: „Mis Eesti tööminister A. Rei Soome kodusõjast arvab.“ Sellest, et Riigivanema sõnad oleksid ajalehtedes ebatäpselt edasi antud ja nimelt, et sõna „siin“ ei ole Riigivanem tarvitanud, sellest ei ole kirjas mingit juttu. Kirjas leidub veel tähendus, et Riigivanem on tellinud Soomest „Sosialidemokraatti“ 21. jaanuarist 1919, mis aga veel ei ole kohale jõudnud. Pärast seda jäin ma põnevusega ootama, millal härra Riigivanem „Suomen Sosialidemokraatti“ numbri kätte saab ja kuidas tema selle varal oma sõnad tõeks teeb. 23. oktoobril vaatasin ma Riigikogu stenogramme 10. oktoobri koosolekust ja leidsin, et seal olid eespoolsiteeritud sõnad täpselt nii üles märgitud, nagu nad ajalehtedes olid ära toodud: „kirjutasite Soome lehes Soome lihunikudest, kes siin inimesi tapavad“. Mõni päev hiljem uuesti stenogramme vaadates selgus, et Riigivanem oli sõna „siin“ stenogrammist maha tõmmanud. See oli pärast 23. oktoobrit. Pärast seda, kui esiteks ei olnud mitte õiendatud ajalehtede referaate, kus need sõnad olid täpselt niisama edasi antud, ja pärast seda, kui olin härra Riigivanemale nende sõnade pärast avaliku küsimuse esitanud, millele vastuseks lubati tõendusena muretseda „Suomen Sosialidemokraatti“ number, ilma et oleks öeldud, et need sõnad on valesti edasi antud, — pärast seda on härra Riigivanem võimalikuks pidanud ühe sõna maha tõmmata, mis lause mõtet oluliselt muudab. Seejuures näeme aga Riigivanema väljenduseviisist, et temal enesel ei ole täit kindlust,

et tema sõna „siin“ ei ole tarvitanud. Tema ütleb: „Enese arvates seda sõna mina ei ole öelnud Riigikogu koosolekul, vähemalt pole tahtnud seda öelda, kuna seda ei olnud minu mõttekäigus.“ Et Riigivanem oleks kelleltki teiselt küsinud ja sel teel objektiivselt kontrollinud, kas oli tema seda sõna tarvitanud või ei, — seda meie Riigivanema minevakordsest esinemisest ei kuulnud. Tema ütleb, et temal on vaid subjektiivne arvamine, et ei ole öelnud. See subjektiivne arvamine on aga liiga hilja väljendust leidnud. Õige aeg oleks seda olnud väljendada otsekohe, kui ajalehes referaadid ilmusid Riigivanema kõnega ehk hiljemalt selles kirjas, mille härra Riigivanem lasi mulle riigisekretäri kirjutada. Pärast seda aga, kui avalik vaidlemine nende sõnade pärast oli lahti puhkenud, ei tohiks lubatav olla stenogrammi oluliselt muuta. Pealegi pole härra Riigivanem isegi mitte päris kindel oma subjektiivses arvamisest, et tema sõna „siin“ ei ole tarvitanud, sest ta vähemalt lisab juurde: pole ma tahtnud seda öelda, sest et seda minu mõttekäigus polnud. Aga meie stenogrammid ei ole mitte selleks loodud, et märkida sinna seda, mis keegi on tahtnud öelda, vaid seda, mis ta on öelnud. Ja kui nende sõnade väljenduste pärast on vaiealus tekkinud, siis ei tohi lubatav olla, et nende sõnade mõtet parandamisega oluliselt muudetaks. Kui niisugust võtet koolipoisid tarvitavad, kes on kuidagi eksinud ja katsuvad ära kustutada ja olemataks teha seda, mis nad teinud või öelnud, siis on see võib-olla arusaadav, aga et see aus mäng oleks, seda ei saa öelda.

Nüüd läheksin asja sisulise poole juurde. Mis puutub „Sotsiaaldemokraadis“ ilmunud artiklisse, siis võisid lugupeetud Riigikogu liikmed ise väga hästi kuulda, kuidas lood tõepoolest on. „Sotsiaaldemokraadis“ ilmus artikkel, mis teeb kokkuvõtte tervele reale artiklikele, mis olid selles lehes avaldatud Soome kodusõja üle. Mis neis artiklites Soome klassisõjast kirjutatud, seda oli tõesti vapustav lugeda. Artikkel „Soome klassisõda ja Saksa „kultuurikandjad“ ilmus tähtede all A. R. „Suomen Sosialidemokraatti“ avaldas selle artikli, tähendades pealkirjas, et autoriks on Eesti tööminister A. Rei, ilma et niisuguseks autori avastamiseks keegi oleks Soome lehte autoriseerinud. Selle peale oleks kerge olnud õiendada, et seda artiklit ei ole avaldanud Eesti tööminister August Rei, vaid see artikkel on ilmunud ajalehes ilma autori nimeta, kandes vaid nimetähti A. R.

Kui sellel artiklil ka miskisuguseid nimetähti ei oleks all olnud, siis ei oleks see ometi takistanud, et mõni leht selle ära trükib ja autorina ära tähendab isiku, kes tema arvates võib selle kirjutaja olla. Minul isiklikult ei oleks raske olnud selle peale teatada, et Eesti tööminister ei ole mingisugust artiklit avaldanud, vaid see on anonüümne artikkel, mille autor on oma artiklile vaid kaks tähte alla paigutanud. Aga sellele, mis tähendatud artiklis öeldud, kirjutajana mina mõlema käega alla ja terve maailma sotsialistid kirjutavad sellele alla. (V a h e l h ü ü d e d.) Sellepärast ei luge nud mina enda vääriliseks seda õiendama hakata, et seda artiklit pole Eesti tööminister avaldanud, sest minu arvamine Soome kodusõjas asetleidnud metsikuste kohta on täpselt niisugune, ja mina ei tahtnud muljet avaldada, nagu ei tunnistaks mina seda õigeks, mis selles lehes kirjutatud on. (P a h e m a l t p o o l t: Õige, õige! — O. K a s k, tõer: See oli vabadusesõja kriitiline moment!)

Mis puutub kriitilisse momenti, siis mõned mehed, kes tulevad nüüd lajutama, nagu oleksid nemad jumal teab kui kanged mehed ja isamaapäätjad olnud vabadusesõja ajal, tõepoolest tol ajal müütasid oma mööbleid ja toimetasid oma perekondi välismaale. Mina läksin aga sel ajal Soome, et mõjurikkale erakonnale, kes ei saanud tol ajal meie vabadusevõitlusest aru, selgeks teha, missuguseid eesmärges meie vabadusevõitlus taotles. Mina saingi selle missiooniga rahuloldavalt valmis. Ma ei läinud sinna mitte üksnes omal algatusel, vaid Eesti riigi huvides ja ülesandel. Mõne nädala pärast, 24. jaanuaril 1919. a., ilmus meie ametliku ajakirjanduse büroo poolt artikkel, millest loeme: „Soome sotsiaaldemokraatlike erakonna seisukoht Eesti vabariigi asjus on olnud seni selgusetu, tihti koguni kahemõtteline.“ — „Nüüd aga avaldab Soome tööliste partei häälekandja „Suomen Sosialidemokraatti“ kirjutuse pealkirja all „Eesti vabastamine“, mis on meie vabadusevõitluse vastu täiesti heatahtlik — leht kirjutab nimelt: „Oleme pingul tähelepanekuga seda võitlust silmas pidanud, mida väike Eesti vennasrahvas viimasel ajal on pidanud väljaspoolt kallaletunginud vaenlase vastu“ j. n. e. j. n. e. Et Soome sotsiaaldemokraatlikus erakonnas suhtumine Eesti iseseisvuse võitlusele muutus, see on minu tegevuse tagajärg. Kui meie Soomest abi tahtsime, siis tahtsime Soome riigilt abi, mitte aga tagurlikkudelt ringkondadelt. Selleks, et Soome riik meile abi annaks,

selleks oli tarvilik, et meie vabadusevõitluse eesmärkidest Soome avalikus arvamis- ses õige arusaamine maad võtaks. Soomes tegin mina selleks isiklikult selgitusetööd ja Rootsi saatsin mitu pikka kirja ja tele- grammi. Kõigi nende sammude tagajärg oli see, et Soome sotsialistliku töölispartei seljataga seisvate rahvahulkade seisukoht meie vastu muutus ja minul ei ole midagi selles asjas häbeneda. Ma võin öelda, et kui Soome riik meid aitas selles võitluses, siis on minul selles oma kindel teene, kuna mina oma mõttevendade hulgas Soomes aitasin selgitada neid eesmärke, mida meie vabadusesõda taotleb. Etteheidetega, et mina olen riiklikku prestiihi maha kisku- nud, võib mõni muu tulla, aga mitte niisu- gune inimene, kes omalajal oli sunnitud Riigikogu Esimehe kohalt lahkuma selle- pärast, et olles Riigikogu Esimeheks, pidas võimalikuks juriskonsuldriks olla eraäri juures, kes riigilt kauples põlevkivi kont- sessiooni.

M. M a r t n a (stp): Lugupeetud Riigi- kogu liikmed! Kui härra Riigivanem minu parteiseltsilisele Rei'le raskeid etteheiteid tegi ühe kirjutise pärast, mida tema ja ka teiste ringkondade arvates minu parteisõ- ber Rei kirjutanud olevat ja mis peaaasjali- kult selles seisis, et kirjutises nõndanimetat- tud Soome vabadusevõitluses neid väga tooreid ja koledaid sündmusi paljastada püüti, mis nõndanimetatud „punaste“ vangide kallal toime pandi, siis olen ka mina neis asjades süüdi. Ma tuletan teile meel- de, minu lugupeetud härrad, et isegi mitmed Soome väga lugupeetud kodanlased ja teadusemehed samal seisukohal asuvad. Ma tuletan meelde rahvusvahelise kuulsu- sega prof. Tigerstedt'i arvamisi ja seletusi Soome valgete koledustest punaste vangide vastu. Ma tuletan meelde, et seal kindlaks tehti, kuidas punased vangid seoti mitme- kümneti traadiga ühte, avati ümberseotute peale kuulirahe ja veeretati nad siis elavalt ja poolsurnult hauda, mille nad ise pidid enne valmis kaevama. (Hulgalised v a h e l- h ü ü d e d paremalt poolt: Aga mis punased tegid! — Aga mis teiselt poolt tehti. — O. K a s k, tõer: Mis punased Eestis tegid!) Lugupeetud härrad! Ma olen neid akte jõu- dumööda mõlemalt poolt uurinud ja võin oma kogemuste põhjal öelda, et mina pu- naste poolt selliseid koledaid tegusid niisu- gusel määral ei ole leidnud. Ka professor Tigerstedt kinnitab seda. (J. T e e m a n t, põl: Naeltega pagunid õlgade külge kinni lüüa, kas see ei ole midagi! — Hulgalised

v a h e l h ü ü d e d paremalt poolt.) Mulle pannakse väga palju küsimisi ette, mul ei ole nende kohta uurimismaterjali praegu käepärast, et neile otsekohe vastata, võib- olla härradel Teemandil ja Holberg'il on seda. Mina võin aga elavaid tunnistajaid, kes koguni endiste Eesti valitsuse-tegelaste perekonda kuuluvad, nimetada, ja ma võin isegi ühe niisuguse tunnistaja nime nime- tada, see on kadunud pastor Nigoli proua, kes isiklikult on näinud, kuidas hommikuti kella 5—6 paiku Helsingi linnaservadel nii- nimetatud „punaseid“ maha lasti. See on sündinud just mainitud proua akende all. Öhtul peeti nõu ja küsiti mööda minnes, kas homme läheme jälle „pihvama“ ja hommikul mindigi „pihvama“. Vangid pandi reaviisi üles ja lasti ridamööda, nagu märgilauda- dele! Härra Tõnisson tunneb ka neid inimesi väga hästi, kellelt ma mainitud teateid olen saanud, nii et ka isiklikult võite seda kuulda. Need on täiesti ustavad inimesed. Mina ei suutnud neid koledusi mitte sala- jas pidada, olen „Sosialidemokraatti's“ ja ka mujal nende asjade üle kirjutanud. Aga mina arvan, et keegi ei keeldu seda tun- nistamast, et mina Eesti riikliku iseseis- vuse töös kaasa olen teinud. Minu püüd oli Soomes võita Soome suurt sotsiaal- demokraatlikku parteid meie püüetele. Et see kerge ei olnud, see peaks teilgi arusaadav olema, sest sel silmapilgul oli seal klassi- sõda osalt alles käimas või värskelt möö- dunud, aga et see viimaks korda läks, seda peate teie igaüks tunnistama. Soome sot- siaaldemokraatlik partei kaldus viimaks Eesti iseseisvuse poole. Ja mis Eesti sõ- japidamise puutub, siis ei näinud ma mingit suuremat hädaohtu, kui mainitud Soo- me „võitluse“ viisid, kui see inimeste ma- hatapmine, mis meile Soome kodusõjast nii ebainimlikku praegugi vastu kajab. Ma olen nii mitu korda selle vastu vaieldud, kui teatavais ringkondades püüti Eesti klassi- sõjast kõneleda. Võib-olla, et neil mõnes suunas oli õigus, aga tänu jumalale, et meil ometi niisuguste tapmisteni ei jõutud, kui see Soomes sündis. (J. S o o t s, põl: Aga kuidas enamlased Tartus tapsid?) Kui meie teiste veretöid tahame hukka mõista, siis võime seda kõigeparemini, kui me ise puhaste kätega sealjuures oleme! Ainult siis on õigus hukka mõista!

5. Vabariigi Valitsuse vastamine E. Kingu küsimisele tööpuuduse lahendamise asjas.

J u h a t a j a: Päevakorra-punkt jääb vahele.

6. Linnade administratiiv-piirides asuvate maade kasutamise lepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — A. Jõeääre ettepanek.

A. Jõeääre (stp) ettepanekul antakse seaduseelnõu üidkomisjoni.

7. Seakasvatuse edendamise ja peekoni hindade kindlustamise fondi seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja K. T o n k m a n: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu poolt võeti 26. märtsil s. a. vastu seakasvatuse edendamise ja peekoni hindade kindlustamise fondi seadus. See fondi seadus näeb ette, et kui peekonihinnad Inglise turul langevad alla 80 shillingi tsentnerist, s. o. 50 kg ehk 121 naela eest, s. o. meie rahas, kui hind alla 91 sendi kg, siis makstakse riigi poolt seakasvatatajale juurde. See juurdemaks on tingitud sellest, — nagu Vabariigi Valitsuse seletuskirjast selgub, teevad seda ka teised riigid — et sealih hindade suurt kõikumist ära hoida. Hindade kõikumised on mõnikord kaunis suured ja väga tunduvad, siis on loomulik, et hindade allalangemisel seakasvatatajad vähem sigu kasvatavad.

Et see hindade kõikumine ja teiselt poolt sigade arvu vähenemine soovitav ei ole, siis asutati seakasvatuse edendamise ja peekonihindade kindlustamise fond. Nüüd on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seakasvatuse edendamise ja peekonihindade kindlustamise fondi seaduse muutmise seadus, kus pannakse ette § 2 muuta. Riigikogu poolt 26. märtsil vastuvõetud seaduse § 2 on järgmine:

„§ 2. Fond moodustatakse järgmistest summadest:

Iga eksporteeritud sea pealt määratakse fondi:

- 1) riigi 1930/31.—1935/36. a. eelarvetes kuni Kr. 2.10;
- 2) tapamajade riigi protsendimaksust Kr. 0.90;
- 3) sigade eksporttapamajade poolt kuni Kr. 3.60 Vabariigi Valitsuse poolt määratud normide järgi.“

Riigi 1930/31. a. eelarves on ette nähtud selleks fondiks 120 tuhat krooni.

Selle seadusega muudetakse § 2, mis järgmine oleks:

„§ 2. Fond moodustatakse järgmistest summadest:

1. riigi 1930/31.—1935/36. a. eelarvetes selleks määratud summadest;

2. iga eksporteeritud sea pealt määratakse fondi:

a) tapamajade riigi protsendimaksust Kr. 0.90;

b) sigade eksporttapamajade poolt kuni Kr. 3.60 Vabariigi Valitsuse poolt määratud normide järgi.“

Muudatus seisab selles, et lubatakse selle muutmise seadusega 120 tuhat krooni, mis riigi eelarves on selleks ette nähtud, siia fondi, kusjuures Vabariigi Valitsuse määruste põhjal makstakse iga peekonsea pealt siis juurde, kui hinnad Inglise turul langevad. Rahaasjanduse komisjon arutas põhjalikult selle seaduse läbi, kus Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõu õigeaks tunnistati ja selles sisulisi muudatusi ei tehtud. Rahaasjanduse komisjon kustutas maha seaduse teise osa, mis järgmiselt kõlab: „Käesolev seadus hakkab maksma tema vastuvõtmisega Riigikogus.“

Komisjon oli arvamisel, et käesoleva seadusega ei ole vaja luua erilist pretendenti, selle seadusega ei ole erilist kiiret, nii et see võiks maksma hakata harilikus korras.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Aruandja seletusest võis järeldada, nagu oleks siin tegemist põllumeeeste toetamisega, nagu oleks meil tarvilik seakasvatuse fond luua seks, et need põllumehed, kes eksportsigu, peekonsigu kasvatavad, saaksid siin mingit lisatulu, saaksid kätte selle hinna vahe, mis võrra välisturul, Inglise turul, peekonihind teatud normist allapoole langenud. Andmed aga, mis rahaasjanduse komisjonis ette toodi, põhjendavad vastupidist, näitavad seda, et see fond on tarvilik mitte põllumeeeste, vaid meie tapamajade toetamiseks. Tapamajade toetamiseks tuleb ohverdada suurem osa meie maa tulundusekapitalist, mida oleks võinud välja anda teiste põllumajandusealade edendamiseks, aga muu seas ka seakasvatuse edendamiseks. On ette nähtud ju, et neist summadest tuleks anda ka neile seltsidele, kes seakasvatuse edendamise alal töötavad, ja tuleks ka teisel teel katsuda seda põllumajanduse tulunduseharu edendada, kuid kahjuks need summad, mis siin välja antakse, teevad võimatuks teistele aladele kulutamise.

Meie eksporttapamajade alal on aga

seisukord sarnaseks kujunenud, et siin tarvilikul määral tööd ei ole, tarvilikul määral ei tule sigu tapmisele, ja selle tagajärjel on kulud suured, ja et neid kulusid aidata kanda, selleks on muu seas tarvis seda seadust.

Aga peale selle veel on kavatsetud anda 83 miljonit senti otsekohe tapamajadele, mille kohta rahaasjanduse komisjon küll arvas, et seda enne ei tuleks teha, kui on kava välja töötatud ja rahaasjanduse komisjonile esitatud, kuidas saneerida meie tapamaju. (J. L o o s a l u, as: See on laen, ega see andmine ei ole.) See on odavaprotsendiline laen, ja sarnane laen on erakorraline laen, ta tuleb riigisummadest, ja ega riik ei ole mingi laenukassa, pangad on selle tarvis olemas, kes laene annavad harilikult, ja harilik tööstuseettevõtte võtab ikka pangast, aga kui riik annab mõnesugusele ettevõttele, see kannab siis juba toetuse ilmet. See on pikaajaline laen ja madalaprotsendiline. Seda 83 miljonit saaks kasutada palju otstarbekohasemalt põllumajanduse edendamiseks.

Meie peekonitööstusele, nagu komisjonis etteoodud andmed näitavad, ametlikud andmed, pandi alus 1924. aastal esimese ühistegelise eksporttapamaja ehitamisega Tallinna. Tallinna tapamaja ehitati nii suur, et võiks aasta jooksul kuni 60.000 peekonsiga tappa. Tähendab rohkem võiks Tallinna tapamaja peekonsigu tappa, kui meil neil aastatel nelja peale kokku on olnud tappa. Tema alustas tegevust 1924. aasta aprillikuus ja suutis sel aastal tappa 4.298 peekonsiga. See näitab, et koormatus liiga väike oli, ja et tapamaju oli enam, kui nende järele tarvidust. Järgmistel aastatel suurenes tapmiseletoodud sigade arv kiiresti, jõudes 1927. aastal juba 33.762 seani aastas. Peekonsigade arvu hoogne kasv viis mõttele, et meil tulevikus rohkem eksporttapamaju vaja. Tegelikult aga tol silmapilgul, kus mõtet teostama hakati, peekonsigu rohkem ei olnud, kui pool sellest normist, keda võisid tappa olemasolevad tapamajad. Kuid juba järgmisel aastal, 1927. aastal, valmib Tartus detsembriks uus tapamaja, mis pidi suutma aastas tappa 120.000 siga, nii et kaks tapamaja kokku võisid tappa 180.000 siga, umbes selle normi, mis meil 5 aasta jooksul tegelikult 4 tapamaja peale võib tulla. (L. R a u d k e p p, krst: Vähe!) Ma toon arvud selleks, et selgitada, missuguses seisukorras see asutus on, kelle heaks praegu seadus vastu võetakse.

Kuid juba järgnevast aastast peale näitas peekonsigade arv langust. Nii tapeti

1928. aastal mõlemas tapamajas kokku 33.853 siga eelmise aasta 35.848 vastu. Tapamajade ehitamine sattus aga samal ajal hoogu, nii nagu liimi- ja igasuguste teiste vabrikute ehitamine omal ajal hoogu sattus. Nagu harilikult vürtspoe avamine. Kui ühel nurgal on vürtspood, ja teisel nurgal majaperemees näeb, et seal poes käib päeva jooksul 10 inimest, siis järgmise aasta jaanarikuul avab ka oma nurgal kindlasti poe. (J. T e e m a n t, põl: See on õige!) Arvud näitasid, et mõlemale tapamajale ei ole tarvilikku koormatust, siiski asuti uute tapamajade ehitamisele. Ja juba järgmisel aastal, 1928. aasta lõpuks, valmib uus tapamaja Tapal normaalse läbilaskevõimega kuni 30.000 siga aastas ja Võhmas 1929. aastal normaalse läbilaskevõimega kuni 30.000 siga aastas. Nii et praegu on eksporttapamajad olemas, mis võiksid tappa 240.000 siga. (T. K a l b u s' e, tõer vahelhüüe.) Teile, kui tapamajale lähedalolevale isikule on kõik asjad teada, aga väga paljudele ei ole see teada. Teie võtate vastu tapamaja bilansse, dividende võite jagada... (V a h e l h ü ü e.) Et nüüd seisukord tapamajadel muutus kriitiliseks, asuti võistluse kõrvaldamisele, vastasel korral, kuna sigu vähe ja pakkumine suur, võiks sigade hind tõusta, ja talupoeg võib saada suuremat seahinda. Nii tehti nelja tapamaja vahel kokkulepe, et ükski teisest enam hinda ei maksa, ja selle tagajärjel, et tapamajade kulud, saaduste valmistamise, ümbertöötamise kulud liiga suured, on pidanud põllumehed leppima palju väikese summa.

Kui vaatame tapamajade alla mahutatud kapitali, siis näeme, nimelt kui meie nende tegevuseaasta lõpubilanssi vaatame, et Tallinna omal on 364.979 krooni, Tartul — 542.797 krooni, Võhmal — 335.969 krooni ja Tapal — 562.474 krooni. Samal ajal on kõigil tapamajadel tegevuseaasta lõpul puudujäägid, mis ulatuvad üksikutel kuni 23.920 kroonini. Nii suured puudujäägid on üksikutel tapamajadel. Teistel on väikesemad, mõnel juhtumisel ainult 7.199 krooni või 719.000 senti. Suured puudujäägid on selle tagajärjel, et siin ei ole tööstuseharu arvestanud reaalarve ja kalkultatsioone. Ma juhin sellele tähelepanu, et siin tõsise küsimusega tegemist on. Kui asjale tarvilikku tähelepanu ei pöörata, siis võib meil sigadeeksport selle all kannatada, ka peekonsigade kasvatus kannatab selle all. See on väga tõsine küsimus, ja seepärast on riigivalitsuse ja Riigikogu ülesanne sellega lähemalt tegemist teha.

Need arvud on veel võrdlemisi tagasihoidlikud, kuna passiva osas selgub, et tegevuseaastal on amortiseeritud varandusi õige tagasihoidlikult, või on see koguniste tegemata jäetud.

Praeguses olukorras uuemate hindamisandmete tulemusel on tapamajade hoonete ja sisseseadete alla kapitali investeeritud kogusummas 1.110.000 krooni. Üksikutel tapamajadel on selle summa suurus 230.000 kuni 320.400 krooni.

Kalkuleerides peekonitööstuse kulused konkreetsete andmete alusel, mis meile esitatud, leidsime, et kuluprotsent, arvestatud põllumehele väljamakstud hinnast, oli möödunud aruandeaastal 12%—24%. Kes julgeks tõendama tulla, et see on loomulik seisukord praegu — ligi $\frac{1}{4}$, üksikutel 12 kuni 24, on ka sarnaseid, kus 24, see on ligi $\frac{1}{4}$ hinnast läheb tapamajakuludeks, seatapmiselt, seahinnast, mis põllumehele välja makstakse. Ligi $\frac{1}{4}$ läheb tapamajadele tapmise j. n. e. kuludeks. (J. Fuks'i, as vahelhüüe.) Seal ütleb härra Fuks, et kuskil 62 krooni. Ma ütlen, kui see seisukord nii edasi kestab, siis seisame varsti ajajärgus, kus peekonse tapmine maksab tapamajale rohkem kui sea hind. Riik peab need kahjud siis kandma, ehk kuidas neid katta mõeldakse? Neist andmetest selgub, et tapamajade seisukord ei ole praegu loomulik, tapamajad töötavad võlgadega, oma kapitali on neil võrdlemisi vähe, enamasti laenatud kapital, ja see raha on laenatud seks, et püstitada tööstusettevõtet, millel ei ole tööd olemas. See on ebaotstarbekohane ja seepärast — mida varem, seda parem, kui see seisukord likvideeritaks.

Selle kohta on isegi need ringkonnad, kes tapamajadele lähedal seisavad, ka põllumeeste ringkonnad, viimasel ajal seltskonna keskel õige teravalt sõna võtnud ja on loodud... (T. Kalbus, tõer: Seal on isesugused põhjused.) Üks põhjus on muidugi see, et hind liiga väike on; mis põllumehele makstakse, ja tapamajade kuld suured. Aga ka need ringkonnad, kes seda seadust on toetanud ja kaitsnud avalikkudel koosolekul, on isegi niikaugele läinud, et luuletavad laulusid peekonse kohta... (Paremalt poolt: Vast ehk loeksite ette!) Ma võiksin siit ühest lehest, kui nõutakse, ette lugeda. See on üks valitsuse erakonna häälekandja, keskrühma häälekandja. Siin on öeldud: „Siga ja politika.“ — „Siga mängib meil rolli, puhub poliitilist pilli ning teeb kolli kodu ja väljamaal. Üks direktor — kaks siga, no, mis sellest siis viga, peaasi, kui peekon tuleb eht, et ei valutaks kõht ega karjaks mõni

leht: „See on sigadus!“ Aga on see siis uudis meie väikeses Eestis!... Olgu tähtis vaid seakultuur, milles meie tuleviku juur. Olge lahked — nii meie veel pimedal ja pikal ajaloo teel võime öelda meie sigadus on leutis uus, mida ilmas keegi meile järel ei teegi!“ See on valitsuse erakonna häälekandja ja alla kirjutanud on Riigikogu liige keskerakonnast. (J. Soots, põl: Kas kuulete! — Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Küll luuletab! — Paremalt poolt: Kes see keskerakonnast on?) Vastutav toimetaja on J. Loosalu. (Naer. — J. Soots, põl: Ta kirjutas seda oma tapamaja kohta.)

Nii on viimasel ajal valitsuse häälekandjas... (Vahelhüüe keskel.) Mina ei taha hinnata reklaami, mina ei taha reklaami teha sääraسته valitsuse lehtedele. Peab ütleva, see on „huumoririkas“ laul. (M. Laarmann, põl: Ei saa hästi aru.) See on väga tõsine siiski. Mispärast? Seepärast, et niisugused ringkonnad, kes nõuavad riigisummasid, nõuavad 83 miljonit maatulundusekapitalist teiste alade arvel ja kes nüüd täna häälteenamusega vastu võtavad, need ringkonnad ise küsimust küll mitte liiga tõsiselt ei võta. Kui asuda „seakultuuri“ vastu, millele Eesti riik peab ohvri tooma, opositsiooni, kui opositsioon tugevamaks läheb, siis oleks see väga armas ja siis võiks loota, et see nõndanimeetatud „meie sigadus“, mis on uus leutis, see ka leiab kõrvaldamist, ja tapamajade küsimus leiab lahendust. Nagu Majanduseministeeriumi informatsioonist kuulsime, on mõnesugused kavad väljatöötamisel, see on hea, et Majanduseministeerium sellega on hakanud tegemist tegema, aga see kava, mis teatavaks sai ajalehtede kaudu, ei või küsimust lahendada; selle järgi tahetakse luua keskkondis. Praegu on juba keskkondis. Missugust kuju see keskkondis kannab, sellel ei ole erilist tähtsust, (M. Laarmann, põl: See on koondus.), või koondus, vaid siin tuleks käsile võtta tapamajadeküsimus selles suhtes, et neid kulusid saaks vähendada kas ajutiselt või teatud ajaks, niikaua, kui tarvilikku arvu ei ole tööd, et pandakse seisma üksikud tapamajad, et teistel oleks suurem töökoormatus, et nad saaksid oma tööjõudu ja masinaid ratsionaalsemalt kasutada ja selle tagajärjel üksiku sea hind võiks olla palju suurem. See tähendab, põllumees, kes neid sigu kasvatab, võiks selle tagajärjel suuremaid tulusid saada, tapamajade hulk oleks väikesem ja riigi juurdemaks väikesem. Nende tapamajade ümber on peetud nagu poliitilist võitlust, ja nagu ma ütlesin, see

ei ole hea ja see võib ära jääda. Siin on puhtmajandusliku küsimusega tegemist, ja sellelt seisukohalt olen ma sellele liginenud, ja sellelt seisukohalt tuleb seda vaadata ja otsustada. Ega meie ikka oma riigielus nii edasi minna ei saa, et meie laseme asja nii kujuneda, nagu ta kujunenud on. Meie näeme, et tekstiiltööstusel on suured kulud. Ja kes kannatab selle all? Meie rahvamajandus kannatab. Nii on ka tervel real teistel aladel. Aga kui see eksporttapamajade juures esile tuleb, siis — mida varem, seda parem, kui see kõrvaldatakse. Eksporttapamajad peavad meil olema, aga neid tuleb meil niiviisi korraldada, et nad töötaksid võimalikult odavamalt, ja et valmistuskulud oleksid võimalikult väikesed.

Nii et käesolevat seadust ei saa võtta kui mõnda põllumeeste toetamist, vaid see on nende ringkondade toetamine, kes nende tapamajade ümber on.

J. Voiman (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin veel ühele asjale tähelepanu juhtida, millest ei saa mööda minna käesoleva seaduse vastuvõtmisel. Käesoleva aasta riigi eelarves on ette nähtud 120.000 krooni seakasvatuse edendamise ja peekonihindade kindlustamise fondile. Nagu juba aruandja seletas, ei jätku summadest, mis seaduse põhjal riigi eelarve korras fondi makstakse, vaid tekib puudujääk. Seaduse järgi määratakse 5 aastaks kindlaks summad, kuipalju riigikassa peab 5 aasta jooksul peekonihindade kindlustamise fondi maksma. Kui käesoleva aasta eelarves on juba 120.000 krooni selleks ette nähtud ja sellest ei jätku, tuleb nõuda lisa vastavalt sellele seadusele, mida meie praegu arutame. Riigi eelarve seaduse järgi peab nende ettepanekute puhul, mis riigi eelarvet suurendavad, näitama tuluallikad, kust saadakse vastav summa. Kuid käesoleva aasta riigi eelarve täitmise teame, et riigikassasse ei laeku summad, mis eelarves ette nähtud, sest vähenevad mitmete riigi ettevõtete tulusummad ja kaudsed maksud tunduvalt. Selle vastu aga kulude vähenemist ei näe kuskil. Kui käesolev seadus vastu võetakse, on selge, et peab lisaelarve korras vastavad summad nõutama, sest peekonihindade langes tõttu tuleb maksta igale eksporteeritud seale 10—15 krooni juurde. Kust aga võetakse need summad? Sellele vastas rahaasjanduse komisjonis valitsuse esindaja: küll lisaelarve korras nõutakse vastavaid krediidid. Kuid kust saadakse lisaelarves tulusummad, selle kohta ei esitatud andmeid. Peekonifondi tulevad juurde maksta

kaunis suured summad, käesoleva seaduse järgi umbes 3½ miljonit kuni 4 miljonit senti. Kui peekonihinnad püsivad madalal, nagu asjatundjad seletavad, kuni tuleva aasta sügiseni, siis on juurdemaks veel suurem. Pärast seda enam ei ole tarvis nii suurt juurdemaksu, nagu praegu, kus mõnikord kuni 20 krooni igale eksporteeritavale seale tuleb juurde maksta. Kui olukord sarnane, et hinnad püsivad endiselt madalad, siis riigikassal tuleb suuri summad juurde maksta ja seda lisaelarve korras. Ma küsiks, kust võetakse lisaelarve korras need summad, kui riigi sissetulekud vähenevad, ja kas lõpuks käesoleva aasta eelarve täitmisega ei jääda pankrotti, kas lõpuks härral Majanduseministril ja riigikassal ei puutu näpud põhja? Ühesõnaga, võime seista olukorra juures, et käesoleva aasta eelarve lõpeb puudujäägiga. Oleks aga tõepoolest väga halb, kui sarnased asjad ilmsiks tulevad. Seepärast juhiks sellele asjaolule tähelepanu, et praegu ei ole ette näha, kust vastavad summad võetakse ja kas jõutakse niipalju kokku hoida kui tahetakse. Meie näeme, et meil kokkuhoiu alal minnakse liiale. Kui aga tahetakse niikaugele minna, et kultuurialal, haridusealal ja teistel sarnastel tähtsatel aladel kärpimisi ette võetakse seks, et peekonsigu välja vedada, siis ei saa seda õigeks pidada. Sellele teele meie asuda ei või. Ei saa ka öelda, et peekoni väljavedu ei tea kui suur oleks, mida tuleks eriliselt toetada. See ala on tõepoolest väga ülespuhutud. Kui võrdleme peekoni väljavedu kanamunade väljaveoga, siis näeme, et kanamune veeti 1929. a. rohkem välja kui peekonit, nimelt veeti kanamune välja 2.300.000 krooni väärtuses, peekonit aga 2.200.000 krooni väärtuses. Käesoleva aasta 8 esimese kuu jooksul veeti kanamune välja 1.100.000 krooni eest, peekonit aga 600.000 krooni eest, see on peaaegu pool vähem kui kanamune. (R. Penno, as: Ega see loomulik ei ole.) No jah, kas on see loomulik või mitte, see on iseküsimus, aga olukord on tõepoolest sarnane. Kui võtame välja terve rea aastate jooksul, näiteks 5 aasta jooksul, siis näeme, et peekonit on 5 aasta jooksul keskmiselt natuke rohkem välja veetud kui kanamune. Kanamune on keskmiselt välja veetud 1.800.000 krooni väärtuses, peekonit aga 2.300.000 krooni väärtuses, tähendab ainult 500.000 võrra rohkem. Kui olukord sarnane, et kanamune rohkem välja veetakse kui peekonit, siis peab küll küsima, kas peekonitööstus on sarnane tööstus, millele igal juhul tuleb suuri summad juurde maksta. Sellele vas-

tavalt tuleb teistel aladel, kus tähtsam oleks summased anda, paratamata neid kärpida.

Meil minnakse niikaugemale, et tahetakse riigiteenijatelt perekonna-abiraha ära võtta. Kumb on siis tähtsam, kas inimeselaps või peekonsiga? (R. Kuris, as: Niimoodi ei saa võrrelda.) Ei saa võrrelda, aga meil räägitakse tuleva aasta eelarve kokkuseadmisel avalikult sellest, et riigiteenijatelt tuleks ära võtta perekonna-abiraha, teenistusevanuse tasu ja isegi palku tuleks vähendada. (Keskelt: Kus seda on räägitud?) Küsige oma ridadest, siis kuulete, kust need kavatsused tulevad. Kavatsused niisugused on olemas, ja vanasõna ütleb ka: kus suitsu, seal tuld.

See on sarnane majandusepolitika, mida õigeks ei saa pidada. Kõigil neil põhjustel ei saa meie rühm käesolevat seadust toetada ja leiab, et see tuleks tagasi lükata.

Põllutööminister A. K e r e m: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahtsin ainult mõnele üksikule asjaolule tähelepanu juhtida, mis käesoleva seaduse arutamise puhul esile on kerkinud. Ei saa salata, et peekonitööstus meie oludes teataval määral kui uus tööstus, vigade, eksituste ja raskustega on seotud. Võib vahest koguni öelda, et alguses vaimustusehoos on mindud kaugemale, kui seda ehk tarvis oleks olnud. Kuid tänapäev jälle sellest niisuguseid järeldusi tegema hakata, et viskame selle päris kõrvale või jätame saatuse hooleks, see ei oleks ka õige seisukoht. (L. Johanson, stp: Kes seda on öelnud?) Rkl. härra Johanson, Teie kõnest võis nii aru saada, kui Teie tähendasite oma kõnes, et käesolev seadus, mis praegu arutusel, ei ole seks, et põllupidajaid toetada, vaid eksportapamajade toetamiseks. Minu arvates nii sellest seadusest aru ei tohi saada. Kui veel arvesse võtta seda, et eksportapamajade ja üldiselt peekonikasvatuse raskuste suurendamiseks on mõjunud kaasa ilmaturu konjunktuur, — ei ole saladus, et peekonihindades ja teiste saaduste hindades on suured muudatused ette tulnud, mida keegi ühe, kahe või kolme aasta eest ei oleks ette kujutanud — siis on selge, et just mida suuremad raskused, seda enam meil oma peekonitööstust toetada tuleb. Ja käesolev seadus on üks abinõudest, et meie peekonitööstust püsti hoida. Selle seaduse alusel on võimalik igalt sealt mitte töösturitele juurde maksta, vaid just põllupidajatele juurde maksta, kui hind ilmaturul alla teatud miinimumi langeb. (Pahemalt poolt: Aga, härra minister, see

oli dumping teatud mõttes.) See võib olla dumping, aga ka dumpingu vastu võitlemine. Eriti pean siinjuures tähelepanu juhtima sellele, et kui riik toetust annab algaastates, siis ei ole see alaliseks ette nähtud, vaid alaline fond tekib samadest peekonisummadest, ja makstakse samade ringkondade poolt raha sinna fondi, mille abil hindu reguleeritakse. Kuna riigikassa juurdemaksud kaovad, ei saa meie seda seisukorda kuidagi dumpinguks ega muuks sarnaseks nimetada, vaid selle fondi summadega, mis heal ajal tagavaraks kogutakse, katsutakse halbade aegadest üle jõuda. (Vahelihüüe pahemalt poolt.) Saksamaa ei võta rukkilt maksu, et halval ajal juurde maksta. Praegusel ajal ainult on nii, et suurem osa fondi summadest riigikassast saadakse, ja ma ütlen, ka peekonifond oleks paremas seisukorras, kui seadus varem ellu oleks viidud, siis oleksid teatavad tagavarad kogunenud, ja kui hindade languse konjunktuur ei oleks meile nii järsku kätte jõudnud kui praegu, siis oleks selle fondi seisukord tunduvalt parem olnud. Kuid muidugi niisugused erilised raskused panevad igäht ja eriti ka peekoni kasvatajaid ja ka ümbertöötajaid mõtlema, et meie siin ümbertöötamise kuludes võimalikult peaksime kokku hoidma, ja sellel alal praegu ettevõtjad töötavad. Töötavad, et leida ühist kava, mille alusel meie praegusest ajutisest seisukorrast kõige väikesemate kaotustega üle saada.

Valitsus, määrates maatulundusekapitali eelarvesse teatavaid summased meie peekonitööstuse organiseerimiseks, otsustas ühtlasi ka seejuures, et neid summased ei anta juhuslikult, kergel käel välja, vaid enne nõutakse kindlat kava, kuidas meie peekonitööstus ennast ümber organiseerib, ja kui selge on, et nende summade juurde toomine tööpoolest tööstust parandab, alles selle järele on mõeldav nende summade ülekandmine peekonitööstuse teenistusse.

Lõpuks tõi rkl. Voiman ette, et eelarves ettenähtud summadest ei jätku aasta lõpuni. Muidugi, kui meie oletame, et meie peekonsigade arv samas suuruses kasvab või püsib, nagu viimastel nädalatel, ja aasta lõpuks võiks oletada, et meil 30—31.000 siga võiks aasta jooksul ümbertöötamisele tulla, ja kui teiselt poolt oletada, et ilmaturu hinnad ei parane, vaid sama nivoo peale seisma jäävad, siis tööpoolest tuleb summadest puudu. Kuid siin võivad ka asjaolud muutuda, mis hoopis teistsuguseid resultate annaks. Ilmaturu hinnad võivad tõusta, ja võib juurde maks siis täiesti kaduda. Teiseks ei saa

ka ette öelda täpselt, kuipalju sigu aasta lõpuni tapamajadesse tuleb. Aga siin, ma arvan, võiks ainult rõõmustada, kui see arv mitte vähemaks ei kujune, vaid enim kasvab. Üks abinõu, mille tarvitamiseks seni ei ole kavatsusi, on valitsuse käsutuses olev võim määruste varal muuta juurde-maksu norme, millega võimalik on tarbe-korral eelarve piiresse summasid viia, kui lisaeelarve korras võimalik ei ole summasid suurendada.

J. V o i m a n (stp): Ma ei vaidle selle põhimõtte vastu, kui peekonikasvatust kindlustame, kuid ainult neist summadest, mis saadakse eksporttapamajadest, tuleb kindlustada peekonsigade kasvatust. Kuid seda ei tuleks teha riigikassa arvel. Ainult siis, kui mõnel tööstuseharul on niisugune tähtsus meie majanduseelusele, et tema kriis ka riigi majandusele raskusi tekitab, võib seda teha. Peekoni on välja veetud ainult 25.000—30.000 siga aasta jooksul. See ei ole sugugi suur arv. (Põllutööminister A. Kerem: Aga kuipalju veetakse 10 aasta pärast?) Härra minister, selles mõttes ei taha mina ega Teie prohvet olla. Võib-olla meie põllumajapidamine on siis uue haru valinud, millele riik suuremat rõhku paneb. (Aruandja K. Tonkman: Näiteks teraviljakasvatus, nisukasvatus ja kõik niisugused asjad.) Näiteks võtame kanakasvatuse, aiasaaduste ekspordi, mis on võimalik, ja võib-olla edaspidi tuleb sellele suuremat rõhku panna. Kuid mina ei taha siin prohvet olla. Et raskustest üle saada, siis peaks vastastikku kindlustuse fond moodustatama, kust hindade languse puhul peekonile juurde makstakse. (R. Penno, as: Seaduses on ju — vastastikuse kindlustamise teel.) Taanis ei ole sarnast peekonifondi nagu meil. Kui 120.000 krooni makstakse riigi eelarve korras ja 14.000 krooni võetakse eksporttapamajadelt, siis ei ole siin mingit vastastikku kindlustamist, vaid juurde maks tuleb riigikassast. Kui peekonihinnad odavad, siis on eksporttapamajade protsendimaksud tunduvalt väikesemad. (Vahelhüüe.) Hinnad on kerkinud! Praegusel juhtumisel nad ei ole kerkinud, ja praegusel juhtumisel ei maksa eksporttapamajad pennigi, sest nad maksavad ainult siis, kui peekonihind on üle 80 shillingi tsentnerilt, praegu on aga peekonihind 60, 63, 65 shillingit. Kogusummas arvatakse, et tuleb fondi aasta jooksul 135.000 krooni sisse, sellest 135.000 kroonist maksab riik eelarve korras 120.000 krooni. Kõigest 15.000 krooni on arvata, et tuleb mujalt sisse. Kui olukord sarnane, siis ei

ole see vastastikku kindlustamine hindade languse vastu. Sarnane toetus on aga, nagu ma juba vahelhüüdes ütlesin, teatud mõttes dumping. (Põllutööminister A. Kerem: Aga praegu on ka hindade langus suur.) Härra minister lootis, et hinnad varsti tõusevad, aga siin sellest tabelist, mis mul käes, teie näete, et enne tulevat aastat ei ole loota peekonihindade tõusu. Seda ütles ka eriteadlane rahaasjanduse komisjonis, tal olid oma kindlad kalkultatsioonid ja põhjendused. Ta tähendas seda, et kui peekonihinnad on kõrged, siis kõrgete hindade tõttu seakasvatavad hakkavad kõigis maades rohkem sigu kasvatama ja suudetakse rohkem sigu turule saata, pakkumine on suurem, siis loomulikult langevad ka hinnad. Seega on vastavad hinnakõikumised seletatavad. Ei saa arvata, et kui hinnad on madalamale langenud, et siis paari kuu jooksul sigade kasvatamine väheneks. On palju noori sigu juba kasvatatud, ja need lähevad turule. Kui turul pakkumine väikesem nõudmisest, siis hakkavad hinnad järk-järgult kerkima. Kõrgenemist on loota alles tuleva aasta suvel. Võib loota, et normaalseks kujuneb peekoniturg tuleva aasta sügiseks, kus juurde maksta ei tule. See on eriteadlaste arvamine. Härra minister ütles, et tuleb rõõmustada, kui meil peekonsigu rohkem välja veetakse. Kuid kui riigikassal tuleb suuri summasid juurde maksta, siis ei saa nii rõõmsalt tulevikku vaadata. Kui riigikassal näpud põhja puutuvad, siis hakatakse kulusid kärpima. (K. Päts, põl: Millest Teie seda valuutat siis tahate teha?) Lugupeetud härra Päts, Teie ei olnud siis siin, kui ma enne tähendasin, et kanamunadest tuleb rohkem välisvaluutat kui peekonist. (M. Laarmann, põl: Tuli, tuli!) Ka praegu tuleb. Käesoleva aasta kaheksa esimese kuu jooksul on kanamunadest 400.000 krooni rohkem sisse tulnud kui peekonist. (R. Penno, as: Ega see halb ei ole!) Ma ei ütle, et see halb on. Kanakasvatus on palju paindavam kui seakasvatus. Peekonikasvatamine võtab aasta aega, enne kui saab ümber korraldada. Kanakasvatamise juures sünnib see palju rutem. (Vahelhüüe.) Võib-olla, et härra Pätsil munevad, aga mujal ei mune.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

8. Eesti Vabariigi ja Hispaania Kuningriigi vahelise väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

9. Tollipõhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

10. Tolli põhitariifide §§ 55, 57, 88, 183, 187, 188 ja 199 muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Pealkiri võetakse vastu.

(1. osa.)

H. Martinson (stp): Peekonifondi seaduse arutamisel kuulsime juba, et see toetus valekohale läheb, et see suuremalt osalt tapamajade peale kulutatakse, ja keegi ei saanud mõjuvate näidetega tõendada, et see teisiti oleks. Sama nähtus on tollipõhitariifide mõnede paragrahvide muutmise juures. On sotsialistide poolt korduvalt näidatud, et ei meie tekstiiltööstus, ei nahaega saapatööstused ei kannatanud nii suurel määral välismaa dumpingu all, kui seda püüti mõnelt poolt näidata, ja seepärast on kõik suured tollikõrgendused täiesti asjatud.

Ma julgen korrata oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut, et neid tolle nii kõrgel määral ei tõstetaks, nagu valitsuse ettepanekus ette nähtud. Kahju, et härra Kasse siin ei ole, ma oleksin tema poole adreseeerinud, tema õieti on selle ettepaneku vaimline isa, sest rahaasjanduse komisjonis tulid need ettepanekud tema poolt. Ma loodan, et härra Baars, kes komisjonis härra Kase ettepanekut toetas, nüüd ka minu ettepaneku poolt hääletab. Ma ei hakka seda ette lugema, vaid loodan, et see juba Riigikogu liikmetele teada on.

Juhataja: Rkl. H. Martinson teeb ettepaneku,

tolli põhitariifid muuta järgmiselt:

§ 187. p. 2-a — 4,5 kfr.

„ „ „ 2-b — 6,75 „

„ 188. „ 1 — 6,75 „

„ „ „ 2 — 11,25 „

„ 199. „ 1 — 10,00 „

Majanduseminister J. Zimernann: Õienduseks olgu öeldud, et II lugemisel mina härra Jõeääre kõnele vahele hüüdsin, et mina seda ei usu, et meie riided, mis

kodumaal valmistatud, värvi välja annavad. Mina vaatasin välismaa riidet, mis vastab meie Eesti riidele, ja ma pean ütleva, et välismaa riided sedasama teevad.

Aruandja M. Laarmann (lõpusõna): Kahjuks ei saa ühineda H. Martinson'i ettepanekuga rahaasjanduse komisjoni nimel. Seal oli see ettepanek arutamisel, aga komisjoni enamus võttis vastu valitsuse ettepaneku.

H. Martinson'i ettepanek lükkatakse tagasi 32 häälega 25 hääle pooltolemisel.

1.—3. osa võetakse vastu.

Juhataja: Rkl. Oinalt on ettepanek, täiendada seaduseelnõu 4. osaga:

„4. osa. Käesolev seadus on maksev kuni 1. jaanuarini 1931. a.“

Ettepanek lükkatakse tagasi.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga 36 häälega 24 hääle vastu.

9. A. Usai erakorriline teadaanne.

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu koosolekul 10. oktoobril härra Riigivanem oma kõnes, mis oli vastuseks Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma kõnelejaile, ta seletuste, arvustuste puhul meie poliitilisest ja majanduslikust seisukorrast, muu seas rääkides õpetajatest-sotsialistidest lubas enesele järgmise väljenduse: „Tahtsin iseloomustavaid jooni tuua, missugused õpetajad sotsialistid on. Meil istuvad praegu vangimajas raske kuritegevuse pärast inimesed, kes on maalasuvast keskkoolis hariduse saanud, ja nagu teatakse, nende õpetajad on sotsialistid olnud. (Pahemalt poolt: Kes see on?) Pooman ja kõik. Võib otsekohe selgeks teha, kes see on, kuid mina ei ole ette valmistatud, et minul täna sellest kõnelda tuleb, kuid selle fakti teen selgeks; minul ei ole selle inimese nime täna mees ja teatan, kui selle küsimuse üles tõstate, siis võin seda edaspidi öelda. Ja ma ütlen, kui praegu Tartu noorsoo keskel on väga levinenud „bolshvisaanlik“ liikumine, — seal on piir teie ja kommunistide vahel väike — siis on nad kasvatus saanud ühes koolis, kus ka sotsialistlik õpetaja oli, kes neid niikaugele oli viinud.“ (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Aga lugemine on nõrk Teil.) See on Teie arvamine. (M. Martna, stp Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson'ile:

Kas Teie siin ka tsenseerite? — O. Gustavson, stp: Tema on ju hariduseminister, ja vaata, kuidas amet kohe ära rikub.) Härra Riigivanem on võimalikuks pidanud Riigikogu kõnetoolilt ühele osale õpetajaist, nimelt õpetajatele-sotsialistidele heita raske süüdistuse. Need õpetajad-sotsialistid olvat härra Riigivanema ütluse järgi nende kätte usaldatud lapsed kasvatanud härra Riigivanema sõnade järgi kommunistidekskurjategijateks, kes nüüd vanglas istuvad.

Millistele tõestustele olid rajatud härra Riigivanema nii rängad süüdistused õpetajate-sotsialistide vastu? Kahele anonüümsele näitele! „Keegi Pooman ja kõik“, keegi õpetaja-sotsialist Tartu koolis. Raske on ette kujutada sarnast kaalumata esinemise viisi Riigikogu kõnetoolilt, mida 10. oktoobril lubas enesele härra Riigivanem. Kuigi härra Riigivanem oleks teadnud oma kõnes nimetada sotsialistide-õpetajate nimesid, kelle õpilastest mõned on saanud kommunistideks, riigivastasteks, kas oleks see asjaolu võinud olla küllaliseks aluseks sarnaste ränkade süüdistuste tõstmiseks õpetajate-sotsialistide vastu. Kuipalju on istunud, istub ja ka tulevikus saab istuma vanglas kurjategijaid, kes on lõpetanud alg-, kesk- ja kõrgemad koolid, keda õpetanud ja kasvatanud õpetajad küll kodanliku, küll sotsialistliku ilmavaatega, vist küll aga ka õpetajad ilma kindla ilmavaateta! (K. Päts, põl: Suurem osa vist on niisuguseid.)

Kust võtab härra Riigivanem tarkuse, et õpetaja on see ainuke kasvataja tegur, kelle mõjutusel kujuneb isiksus? Ma ei tunne ühtki pedagoogi, ühtki mõtteteadlast, ühtki juristi, kes sarnast vaadet oleks väljendanud. Kui õpetaja oleks nii mõjuvaks kasvatusel teguriks isiksuse kujundamises, nagu sellest aru saab härra Riigivanem, siis oleksid inimesed akuutsemad probleemid juba ammu lahendatud: kaoks vajadus politsei, kohtute, vanglate, sõjaväe, sõdade j.n.e. järele.

Enne kui esineda süüdistusega, et sotsialistid-õpetajad on kasvatanud kommuniste — riigivastaseid — härra Riigivanem oleks pidanud enesele aega ja vaeva võtma, tutvuda nende koolide õpetajate nimekirjadega, kus hariduse on saanud nüüd vanglas istuvad kommunistid. Niisugusel korral oleks härra Riigivanem ilmtingimata loobunud sarnasest kaalumata esinemisest, mis maha kisub Riigivanema presitiishi.

Kas tahab härra Riigivanem oma süüdistuse õpetajate-sotsialistide vastu riigivastaste — kommunistide — kasvatamises

laiendada ka oma parteikaaslase koolimehe dir. Roosi peale ja kas tahab ta õigeks tunnistada dir. Roosi tagandamist Tallinna õpetajate seminarist põhjusel, et seminari endiste kasvandikkude keskel leidis üks kommunist? Samuti nagu neid leidis kommerts- ja teistes koolides.

Samuti oleks härra Riigivanema seisukohtadest lähtudes vist huvitav ja vajalik selgitada, missuguste õpetajate või koguni ideoloogia mõjutusel on saanud kurjategijateks näiteks seesugused tööerakonna tuntud tegelased, nagu endine „Vaba Maa“ toimetuse liige härra Juhtund, endine Haapsalu linnapea Selg, endine Haapsalu vangimaja ülem Vaus ja endine Saare mavalitsuse liige Velveldt, keda kohtute poolt on raskesti karistatud.

Härra Riigivanem oma 10. oktoobri kõne lõpul pahandab, ... (L. Johnson, stp: Teil ei ole õige seal, peab olema veel: „ja teised“.) Võib-olla, mul ei ole see register teada. — ... et päevade kaupa Riigikogus tuleb kuulata insinuatsioone. Mis oli aga härra Riigivanema enese kõne muud kui insinuatsioon kõige otsekohesemas mõttes.

Juhataja: Rkl. Usai, loen Teie viimased sõnad haavavaks ja teen Teile märkuse.

A. Usai (stp): Käesoleva erakorralise teadaande sihiks on, ühelt poolt härra Riigivanemale võimaldada esineda seletusega ja põhjendustega seni põhjendamata süüdistuste kohta õpetajate-sotsialistide vastu, ja eriti seepärast, et härra Riigivanema enese taktika käesoleval juhul näib olema sarnane — vähemalt ilmneb see tsiteeritud kõnest — enne paisata põhjendamata süüdistusi aja puudusel, edaspidi aga, kui seda nõutakse ja kui aega rohkem, on ta ka valmis lendulastud süüdistusi põhjendada, teiselt poolt aga see seletus rahustaks õpetajaskonda, kelle vastu need süüdistused sihitud, mida seni ei ole Vabariigi Valitsuse juhi poolt põhjendatud.

Vaheaeg kl. 19.12 min. — kl. 19.38 min.

12. Juhataja seletus A. Usai erakorralise teadaande puhul.

Juhataja: Austatud Riigikogu liikmed! Pean teada andma järgmisest asjast.

Rkl. Usai küsis mult sõna käesoleva koosoleku algul erakorraliseks teadaandeks. Pärisin talt kõne sisu, nagu mul see õigus

on kodukorra järgi. Rkl. Usai andis mulle ka oma kõne sisu, ja ma keeldusin talle seejärel sõna andmast, põhjendusega, et ta kõne ei sisalda mingit erakorralist sündmust ega selle edasiandmist Riigikogule, nagu seda näeb ette kodukord. Selle järele, päevakorra lõpupoole, esines rkl. Usai uue sõnanõudmisega erakorraliseks teadaandeks sisuga, mis sisaldas erakorralisi sündmusi. Andsin rkl. Usai'le sõna erakorralise teadaande ettekandmiseks. Rkl. Usai oma erakorralises teadaandes kandis ette kõne, mille ta esitas mulle esimesel korral ja mille ettekandmiseks keeldusin sõna andmast, ja jättis ette kandmata kõne, mille sisu ta erakorraliseks teadaandeks esitas hiljem.

Palun Riigikogu ees vabandust, et olen sõna andnud erakorralise teadaande all asjast, mis erakorraline ei ole. Aga see ei ole tulnud minu süü läbi, ja olen arvamusel, et see juht ei või pretsedendiks kujuneda Riigikogu edaspidises töös.

13. Põllutöölise seadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja K. T a m m: Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt on esitatud põllutöölise seadus. Seaduse kohta võttis kõigepealt seisukoha Hariduse- ja sotsiaalminister. Hariduse- ja sotsiaalministri seisukoht käesoleva seaduse suhtes oli eitav. Hariduse- ja sotsiaalministri seisukohaga ühines ka Vabariigi Valitsus. Sotsiaalkomisjon, asja läbi arutades, ühines Hariduse- ja sotsiaalministri ning valitsuse seisukohaga ning selle tulemusena otsustas esitada põllutöölise seaduse Riigikogule tagasilükkamiseks.

Sotsiaalkomisjoni nimel teen ettepaneku,

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt esitatud põllutöölise seadus tagasi lükata.

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Sellest seletusest, mille andis aruandja, võib järeldada, et selle seaduse tagasilükkamist ei ole tarvis põhjendada — tagasilükkamiseks on kindel enamus olemas. Ei tooda ette asjalikke põhjusi, mis pärast seda seadust ei tuleks vastu võtta, vaid teatakse, et on olemas enamus, ja enamus võib teha loomulikult mida tahab, ning seepärast olge head, härrad Riigikogu liikmed, lükkame seaduse tagasi. See on nii. Kuid tegelikult on see niisugune seadus, mis oleks pidanud maksma juba 10 aastat. See seadus, mis praegu

päevakorras, ei lähe üldjoontes lahku sellest seadusest, mis praegu maksmas põllutöölise kohta Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse nime all. See on mitu korda olnud rahvaesinduses kõne all. Kui on vajadus seda seadust asendada uuega, siis see on tingitud sellest, et maksval seadusel puudub sanktsioon. On mitmesugused normid, mis käsitlevad põllutöölise tööaega, vahetööandjate, alaealiste tööd ning puhke-aega öö-päeva jooksul. Kõik need normid on praegumaksvas seaduses ja need ei lähe lahku, või lähevad õige vähe lahku käesolevast eelnõust. Kuid meil seda seadust ei täideta, ja ei täideta seepärast, nagu ütlesin, et seadusel puudub sanktsioon. Põllutöölised moodustavad aga võrdlemisi suure klassi ja seepärast on tarvilik, et nende ja tööandjate vahetööandjate korraldamiseks seaduseandluse teel, nagu seda on tehtud teistes kultuurriikides. Aga meil on see saanud nagu seaduseks, et meil on sotsiaal-seaduseandlus mitte ainult tööstuse, kaubanduse ja väiketööstuse, vaid ka põllutöölise suhtes ajast ja ajatarvidustest maha jäänud. Suuri kulukaid seaduseelnõusid arutame meie igapäev, hüvesid riigi tagavaradest ja soodustusi riigi eelarve ja riigikassa arvel anname meie pea igal koosolekul, anname töösturitele, anname neid neile üksikutele kihtidele, kes on ühe või teise kapitalistliku ühingu või tööstuse ettevõtte ümber koondunud. Need saavad valitsuse ettepanekul ja Riigikogu enamuse vastuvõttel pea igal koosolekul riigilt hüvesid, saavad soodustusi. Aga heidame pilgu meie seaduseandlikule tööle tagasi IV Riigikogus. Mida võiks siis siin märkida? Mida on siin antud töötavatele kihtidele, mida on antud põllutöölisele? Mina tean, millega siin varsti välja tulla, seletatakse, et kui võtame peekonifondi vastu, siis seeläbi kindlustame tööliste maal tööd, ja see on tööliste kindlustamine; kui anname tekstiilvabrikutele soodustusi, ega siis Citron ei jäta endale seda raha, mis ta seeläbi võidab, ega ta ainult Berliini maju ei ehita ega varu ei kogu, ta annab ka tööd hulkadele. Siin arvatakse, et tööliste, töötava kihi huve pannakse tähele. Aga see ei ole õige, igalpool, igas riigis näeme, et on olemas sotsiaalpolitika, mida teostab valitsus, ja mille teostamiseks annab välja rahvaesindus vastavad seadused, aga kus on meil need seadused? III Riigikogu ajal sai väike osa vastu võetud, varemalt on ka rahvaesindus mõnes koosseisus võtnud üksikud seadused vastu, aga IV Riigikogu ajal oleme elanud ainult tea-

tavate kihtide toetamise tähe all, ilma et selle kõrval oleks saanud kõige tarvilikumad see töötav kiht, kes väärtuste looja on, aga kelle seisukord iga päevaga raskemaks ja raskemaks muutub. Aruandja juhtis tähelepanu valitsuse motiividele. Aga mis on valitsuse motiivid? Motiive on ainult üks leheke, ei ole täit lehtegi neid motiive. Neis motiivides öeldakse kõigepealt, et „Meie seadused põllutöölise kohta on puudulikud, mispärast ei saa nende osalise parandamise vajadust eitada.“ See valitsus, kes on iga seaduse vastu, mis sotsiaalpoliitiliste ülesannete teostamiseks esitatud, see valitsus on siiski sunnitud tunnustama, et meie seadused põllutöölise kohta on puudulikud, mispärast ei saa nende osalise parandamise vajadust eitada. Kuid seni ei ole asunud nende puudulikude seaduste parandamisele, vaid seaduseelnõu, mis välja töötatud vastavalt tehnilistele ja sisulistele nõuetele, esitatakse lihtsa käeliigutusega tagasilükkamiseks.

Siin on läbi löönud arvamine, et ei ole tarvis anda seda seadust. Valitsus ütles aga: „Kuid teiselt poolt ei saa ka asuda seisukohale, nagu võimaldaks meie rahva hariduslik, majanduslik ja sotsiaalne seisukord praegu kõige moodsamate põhimõtete maksmapanemist põllutöölise seadusandluses, nagu seda püüab käesolev põllutöölise seadus.“

Ma ütlesin juba, et see seadus sisaldab ainult täiendusi. Siin tuuakse aga ette, et meie rahva hariduslik tasapind ja sotsiaalne ning majanduslik olukord ei võimalda moodsamate põhimõtete maksmapanemist. Kuidas nimetada sarnaseid tunnustusi, mis sugused need seadused peaksid siis olema, mis valitsuse seisukohalt põllutöölise suhtes vastuvõetavad on. Sarnased seadused, mis iganenud põhimõtetele rajatud, on valitsuse seisukohalt vastuvõetavad, seda tuleb järeldada sellest, et sel puhul, kui meie uut seadust maksta ei pane, sel puhul maksab iganenud Balti Eraseadus, seadus, millest üle on kasvanud maa olud ja üle on kasvanud vahekorrad, ja millest üle on tõusnud juba meie rahva hariduslik, majanduslik ja sotsiaalne tasapind. Selle asemel, et maaelu korraldamiseks anda seadusi, kus tunnustamist leiavad need põhimõtted, mis põhjendatud, ja need põhimõtted, mida tunnustab uus aeg, selle asemel leitakse, et meil peremehe ja sulase vahekorra korraldamiseks on küllalt neist põhimõtetest, mida tunnustasid omaks Balti parunid. See seadus maksab osalt. Nii suguseid järeldusi tuleb siin teha.

Edasi öeldakse, et kaugeleulatuvad uuendused sel alal võivad otse vastupidist saavutada sellele, mis neist loodetakse. Milles seisab see kaugeleminev uuendus? See kaugeleminev uuendus seisab selles, et seadust, mis maksab aastakümneid, tuleb tunnustada, tuleb ellu viia, ja neid, kes seadust rikuvad, tuleb vastutusele võtta. See on kaugeleminev uuendus. Need ongi need põhimõtted, mis ette tuuakse selle seaduse tagasilükkamiseks. Kui meie vaatleme seda statistikat, seda ametlikku statistikat, mis olemas põllutöölise ja peremehe vahekorra kohta, siis näeme, et see on aruurikas. Millest see on tulnud? See on tulnud sellest, et ei ole vastavat seadust tegelikku ellu viidud. Seda ühest küljest. Teatav kiht, teatav maa proletariaat jäetakse ilma seadusliku kaitseta, kuid samal ajal siit kõnetoolilt, avalikus arvamises, kõnekoosolekuil, igalpool kus võimalik, kurdetakse selle üle, et maalt valgub rahvas linna. Kui vaatleme ja järeldusi teeme ametlikkudest andmetest, siis näeme, et maal just selle rahvaosa, kelle keskelt iga aasta niipalju linna rändab kõigile viletsustele ja hädadele vastu, et selle rahvaosa sotsiaalne seisukord ka küllalt halb on. Ja just see sotsiaalne, see õigusetu seisukord, seaduse puudus on üks tegur, mis sunnib maalt inimesi linna voolama. Meil on kõneldud sellest, et põllutöölise palgaolud olevat küllalt head, vahekorrad olevat head. Vahekordi on mitmesuguseid, on häid ja on halbu. Kus vahekorrad head, seal seaduse täitmine sünnib kergesti, kus on halvad vahekorrad, seal on seadus hädavajalik.

Vaatame tööliste palku. On kõneldud, tõendatud alles hiljuti ühes komisjonis, et need on tõusnud. Statistika näitab, et ei ole elukallidusele järele jõudnud. Ametlikkude andmete järgi ühes elumaksumuse langemisega 1924. aastast põllutöölise palgad järgneval kolmel aastal, 1925.—1927. a., mil elumaksumus tõusis 5—7% võrra, samal ajal on tõusnud 2—5%. 1928. aastal elumaksumuse tõus eelmise aastaga võrreldes oli 6,7, jõudis palkadetõusust ette. Elumaksumuse tõus 1928. aastal oli palju suurem, kui põllutöölise palkadetõus, mille tagajärjel oli põllutöölise palga ostujõud langenud 1928. a. ligi 1923. a. tasapinnani, ja seejuures kõneldakse meil veel sellest, et põllutöölise olukord on kogu aja paranenud, et siin seaduslikku kaitset enam tarvis ei ole, vaid jätkem vahekorrad vabaks. Tänapäev ei ole see aeg, kus tööandja ja töölise, kus palkaja ja pal-

galise vahekorrad võiksid vabad olla. Et siin seadust tarvis on, seda on tunnustanud kõigi maade seaduseandlus. Peale tööaja korraldamise, peale palgalepingute tingimuste seadusliku aluse andmise puudub meie põllutöölistel ka igasugune kindlustus, ja see ei tule koormaks mitte ainult põllutöölisele ja tema perekonnale, vaid see tuleb koormaks ka tööandjale. Näeme, et kõigis kultuurriikides on läbi viidud põllutöölise sotsiaalkindlustus, meil aga kümnekond koosolekut tagasi võeti vastu Genfi konventsioon, mis sisaldab põllutöölise kindlustamist haiguste puhul, see konventsioon võeti ainult teadmiseks, ratifitseerimiseks, kinnitamiseks, see on täitmiseks võtmiseks, meile ei esitatud. Kui aga vaatame teisi riike, näeme, et põllutöölised on haiguste vastu kindlustatud Saksamaal, Inglismaal, Norras, Tšehhoslovakkias, Taanis, Prantsusemaal, Austrias, Helveetias, Bulgaarias, Rumeenias, Serbias, Venemaal ja terves reas teistes riikides, põllumajanduslikkudes riikides, on teostatud põllutöölise kindlustamine. Aga meil? Meil on jäetud selles suhtes põllutöölised täiesti saatuse hooleks. Ja ka vigastuste vastu ei ole meie põllutöölised tarviliselt kindlustatud, kuigi vigastuste arv just raskete tööolude tagajärjel on maal võrdlemisi väga suur. Nii me näeme, et põllutöölisele ei ole antud seda, mis mujal on tunnustatud tarvilikuks, seda, mida nõuaks õigus, mida nõuaks elu, vaid nad on jäetud saatuse hooleks rasketel päevadel. Põllutöölisele ei ole antud seaduslikku kaitset tol ajal, kui ta tööd teeb, talle ei ole antud kaitset selleks, et temal kergem oleks nõuda kohtuteel oma palka tagasi, kui tal tegemist on peremehega, tööandjaga, kes ei taha vabatahtlikult palka maksta. Talle ei ole antud seaduslikku kaitset sel puhul, kui ta vastu rikutakse kõiki neid seaduse norme, mis praegu siiski meie Riigi Teatajas välja kuulutatud. Ma ütleksin, teil on enamus, teie lükkate selle seaduse tagasi, aga see ei kesta kauaks. Varem või hiljem, mida rohkem aga töölisklass aru saab sellest, kuidas teda koheldakse, seda varem peate selle seaduse siiski välja andma. Ta tuleb siiski Riigikogu päevakorda, kuigi ta täna tagasi lükatakse, tuleb päevakorrale ja leiab siin Eesti parlamendis vastuvõtmise — seadus, mis vähemalt sama modern on, samade modernsete põhimõtetega, nagu selles seaduses. See on paratamatus. Praegu võite tarvitada oma enamust.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma natuke peatuksin seaduse sisu juures, mille sotsiaalkomisjon soovib tagasi lükata. Üheks tähtsamaks osaks selles seaduses on tööaja käsitlemine. Kõigepealt ma tuletaksin meelde härradele sotsialistidele, mida Lääne-Euroopa sotsialistid ütlevad tööaja kohta põllutöös, mida ütleb David, kes Saksamaal pärast riigipööret ministriks sai. Tema ütleb: Nurmel määrab päeavalguse kestus tööaja kestuse ülemmäära.

Kui edaspidi jälgiksime, kuidas seaduseandlus tööaja kohta on toimunud välismail, siis leiame, et õiget ja kindlat tööaega põllutöös ei olegi määratud ega normeeritud. Kui seda on, siis ainult Ekvadooris, aga meil ei maksa ju end võrrelda Ekvadooriga. Rajariikidest oleme meie, ja teataval määral ka Tšehhoslovakkia, põllutööaega normeerinud. (V a h e l h ü i d e d pahemalt poolt.) Aga, minu härrad, ärge unustage, milline on Tšehhoslovakkia geograafiline asend, ja kus asume meie.

Kui vaatame, kuidas tööaja suhtes toimib Rootsi, siis näeme, et seal seaduseandlikul teel selle küsimuse suhtes õieti midagi ei ole tehtud. Seal on maksvad vanad harjumused ja kombad. Rootsi suurmaapidamistes tööaja suhtes on maksvad kollektiivlepingud. Suurmaapidamised jaotatakse seal mitmesse liiki, kõigepealt on niisugused suurmaapidamised, kus esikohal on puht põllumajandus; teine liik suurmaapidamistest on niisugune, kus rõhku pannakse peasjalikult hobusekasvatamisele; kolmandasse liiki arvatakse suurmaapidamised, kus esikohal karjapidamine.

Suurmaapidamistes, kus põlluharimine esikohal, seal on töötundide arv aastas 2.680. Meil, kui võtate selle tööaja, mis siin eelnõu vastavad paragrahvid ära määravad iga päeva kohta, siis tuleb välja, et meil määratakse põllutöös, analoogiliselt vabrikute ja põlevkivitööstuse kohta, ühepikkune tööpäev mitme kuu jooksul, igapäev ühepikkune tööpäev. Tegelikult ei ole põllutöös ratsionaalne, et näiteks juulikuus iga tööpäev oleks ühepikkune, tähendab nii hea kui paha ilma juures. Saksamaal, kui näiteks määrati pärast riigipööret tööaeg, siis ikka ainult keskmine tööpäeva pikkus 4 kuu kohta. 4 kuud keskmiselt neli tundi, 4 kuud keskmiselt 10 tundi ja 4 kuud 11 tundi. Ei saa antud shablooni järgi talitada põllumajanduses.

Nüüd läheme Rootsi juurde tagasi. Kui need normid, mis ette nähtud esitatud eelnõus, lubavad meil Eestis töötada 2.500

tundi aastas, siis vaatame edasi, kuidas on harjumusega välja kujunenud tööaja normid suurmaapidamistes Rootsis. Seal tuleb karjamajapidamise taludes 3.450 töötundi aastas, tähendab, 950 tundi rohkem kui meil. Meil on ka õieti karjakasvatuse esikohal, aga mis puutub neisse Rootsi majapidamistesse, kus pealaks on hobusekasvatuse, siis on seal töötundide normiks 2.950 tundi, — 450 tundi rohkem kui meil. Ei saa öelda, et meie niipalju ratsionaalsemalt töötaksime, et meie vähema tundidearvu juures võiksime Rootsiiga majanduslikult võistelda.

Ehk vaatame edasi. Ma toon andmed ette, mis on võetud rahvusvahelise tööstuse direktori härra Thomas' aasta-aruandest, — ta ei ole oma ameti kaudu neid andmeid korjanud, ta on võtnud need rahvusvahelisest maatöölise föderatsiooni — Internationale Landarbeiter Föderation — kongressi andmetest, missugune kongress 1926. a. Genfis peeti. Ma arvan, et need andmed ei saa olla moonutatud tööandjate kasuks. Seal on päris õieti tähendatud, et Saksamaal on töötundide arv aastas 2.900, tähendab 400 tundi rohkem kui meil. Samade andmete järgi on Taanis aastane töötundide arv 2.800. Nagu mina enamalt siin kõrges kogus olen seletanud, on Taanis pruuk, et põllutöö juures millalgi ei suitsetata, see on seal kõigile luusse ja lihasse kasvanud ja seda ei tule seal kunagi ette. Ma arvan, meil kulub suitsetamise peale tööajal palju aega, ja isegi niisuguste töde juures, kus see hädaohtlik on, näiteks rehepeksmise juures, heinakünnides j. n. e.

Soomes on töötundide arv võrdlemise väike, 2.650 tundi aastas, siiski 150 tundi rohkem kui meil.

Siis, mis puutub Ungarisse, siis käiakse seal Saksa sotsialisti, endise ministri David'i põhimõtte järgi, see on, tehakse tööd päikese tõusust päikese loojaminekuni.

Leedus on ka oma harjumused, seal peetakse kinni teatud reeglitest töötundide arvu juures, seadust aga veel ei ole. Leedus on norm, mille järgi käiakse, maksev ainult põllumajanduslike ettevõtete kohta, kus vähemalt 80 ha maad. Seal töötatakse mitte üle 3.000 tunni aastas.

Mis puutub kuulsasse Hollandisse, siis seal ei ole ühtlast tööaega põllumajanduses üle terve riigi, vaid selles suhtes Hollandi jaguneb teatud raioonidesse. Hollandi aastane töötundide arv kõigub 2.600—4.100 vahel, aga kunagi ei ole olnud kuulda, et

Hollandi põllutöölised olud eriliselt rasked oleksid.

Kui meil esimene põllutöölise seadus 1919. aastal ilmus, siis oli meil aastatöötunde kõigest ette nähtud 2.250. 1921. aastal on neid siiski natuke juurde lisatud. Mina arvan, et see arutuseloleva seaduse paragrahv, mis normeerib töö aega, ei võiks olla meile sugugi vastuvõetav.

Edasi, mis puutub selle seaduse ulatuse, siis peaks ütleva, et selle seaduse ulatus ei ole vist otstarbekohaselt ette nähtud. Näiteks puht põllutöölise jaoks on tööaeg ära normeeritud, käsitöölise jaoks aga, kes põllumajanduses on tegevad, näiteks masinistid, ei ole seda tehtud. Ütleme, põllutööline võib suvisel ajal eelnõu järgi 11 tundi töötada, masinist aga, kes tegelikult peaks kauem töötama, peaks üldiselt tööstuses pruugitava kombe järgi käima, nimelt 8 tundi töötama, kuid see tekitaks suuri raskusi. Revolutsiooniline Saksamaa on nelja kuu jaoks 11 tundi päevas ette näinud. Näeb seda nii ette, et tööajanorm on maksev kõigi inimeste kohta, kes seal ettevõttes töötavad, olgu see käsitööline või mõni teine tööline, kõik peavad sama tööaja kaasa tegema.

Mis nüüd puutub lepingutesõlmimisse, siis on ette nähtud, et lepingud igal juhul peavad sõlmitud olema palgaraamatute näol kahes eksemplaris ning isegi nende vorm peaks ette kirjutatud olema Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt. Ka on tähendatud, et üksikasjalikult tuleb ära tähendada, mida on tööline kohustatud tegema, nii et kui mingi väike asi unustatakse, — on ju raske kõike ette näha — siis võib sekeldusi tekkida. Saksamaal, kus rahvavalinikud sotsialistid 24. jaan. 1919. a. — Volksbeauftragte — kinnitasid kokkuleppe tööandjate ja töölisteesindajate — Bauern- ja Landarbeiterrat — vahel „Landarbeiterordnung'i“ või põllutöölise seaduse kohta, oldi selles küsimuses hoopis vähem nõudlikud kui meil.

Saksa põllutöölise seadus nõuab kirjaliku lepingu ainult siis, kui tööline peale rahapalga veel muud palka — segapalka — saab, ja kui seejuures leping saab pikema aja, kui kuue kuu peale sõlmitud. Lepingu jaoks Saksas mingit vormaldust ei ole ette nähtud, ka ei nõua Saksa põllutöölise seadus lepingusõlmimist kahes eksemplaris, vaid ainult seda, et töölisel tema nõudmisel antakse lepingust ärakiri.

Siis on meie sotsialistide poolt esitatud seaduses veel üks kuri paragrahv, nimelt § 9: „Selles seaduses ettenähtud tähtaegadel töötasu mittemaksmise juhtumisel on

tööandja kohustatud võla pealt päevas $\frac{1}{2}\%$ viivitusraha maksma.“ Tähendab, 182 $\frac{1}{2}$ —183% aastas. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja: Palun Riigikogu liikmeid kõnelejat mitte takistada.

K. Tamm (põl): § 10 näeb ette töötasu kinnipidamise. Saksamaal on sel alal ette nähtud, et ka trahviraha näol võib palga kinni pidada.

§ 14 näeb korteri õhuruumi normid ette. Meie teada on maal korteritingimused peremeestel endil väga puudulikud, ja meie teada on ehituselaenu maale väga vähe juhitud, ning vanad põllumehed on seniajani sellest peaaegu ilma jäänud. Nii et kõiki soodustusi, mida siin nõutakse, ka kõige parema tahtmise juures ei saa täita.

Pean tähendama, et Saksamaal on ka põllutöölise korterite kohta teatud nõudmised üles seatud, aga selle kohta käiv paragrahv ei ole mitte „Mussvorschrift“ vaid „Sollvorschrift“, s. o., et võimalust mööda tuleb teda täita. Saksamaa arvestas raskeid aegu, mis ta läbi elanud, ja et kõiki ruume võimalikult kasutada, aga mitte otsekohe sundida. Meil on aga see sundus, ja kui ei täideta, siis järgneb karistus.

Laste kohta on öeldud § 15-as, et lapsi alla 12 a. on keelatud põllutööliseks palgata.

Esimeses Riigikogus on seda küsimust kaalutud ja seekord oli töökaitse komisjon arvamisel, et lapsi alla 9 a. ei tohiks põllutöös kasutada. Härra Palvadre ja härra Annusson'i ettepanekul on vanust tõstetud. Sotsiaalkomisjonis arvas dr. Vilms, kes hästi tunneb laste bioloogiat, arenemist j. n. e., et 10-aastased lapsed võiksid kaunis eduga töötada. Siis aga, härrad, võiksin teile veel üht teist härrat tsiteerida, kes autoriteediks oleks. See on sotsialist, ja nimelt võõramaa sotsialist David, kes ütleb: „karjatamine, kivikeste korjamine, putukate püüdmine, juurvilja harvendamine ja veel palju teisi abitöid on olemas, kus laste kiireid käsi ja jalgu vaja on. Üldine laste töökeeld saaduste valmistamise juures ei lase ennast mitte ilma pikema jututa põllumajandusele laiendada. Laste oma huvid ja kasud ja ka sotsialistlik kasvatus ideaal ei luba lastetöö üldist keeldu.“ Kui vaatame viimaseid Eesti statistika kuukirju, siis leiame, et Eestis tegelikult lapsi tööle pannakse alates 8-dast aastast. Nii et lastetöö on tegeliku elu nõuetest ja tarvilikkusest tingitud.

Mis puutub tööajasse, nagu see tegelikult välja kujunenud, siis on Eesti statistika kuukirja järgi meil tööaega 3.138 tundi

aastas. Meie ei ole veel niikaugemale jõudnud, nagu Rootsis, kus tööaeg 3.450 tundi, või nagu Hollandis — 4.100 tundi, nii et oleme Lääne-Euroopa riikides ses suhtes palju maha jäänud, ei ole nii virgaks ega töökaks muutunud. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Aafrikas võib olla riike, kus ülepea ei ole vaja tööd teha, kus leib puus kasvab.

Siis on meil käesolevas seaduses olemas § 16, mis järgmist ütleb: „Alaealisi kuni 16 aastani võib tarvitada ainult kergemate tööde juures: karjahoidmine, peenardekitumine, loovõtmine j. n. e.“ See on väga ebamäärane paragrahv ja on vaieldav, mida kergemaks tööks lugeda. Meie teame, et võrdlemisi tähtsaid töid põllumajanduses võivad teha noormehed, kes 15 aastat vanad. Praeguste moodsate põllutööriistade juures ei saa näiteks kündmist raskeks tööks lugeda. Nii et mitmeid tähtsaid töid võiksid nad teha, kui seda paragrahvi ei oleks.

Siis ütleb § 17 järgmist: „Koolisunduse alla kuuluvate alaealiste töötajade võib tarvitada ainult kooli suvevaheajal.“ Nii et on tahetud ära keelata alaealiste tööd lihavõte- ja jõulupühade vaheajal. On küll öeldud siin, et see on enne nii olnud, kuid praegumaks va seaduse järgi võib alaealiste töötajade kõigil koolitöö vaheajadel tarvitada. Ta on endisest veidi karmim. Siis, nagu ma juba enne tähendasin, ei ole see põllumajanduses läbiviidav, et iga üksiku päeva kohta seadusega ette ära määrata tööaeg. Saksa seadus võimaldab ühel ja samal tööajal perioodil ühel päeval kauem tööd teha ja teisel päeval lühema aja tööd teha, nii kuidas tegelik elu ja tööde korraldus seda nõuab.

Siis § 20 ütleb, et tööpäeva algus ja lõpp ja puhkeajad tööpäeva kestel määratakse kindlaks tööandja ja põllutöölise omavahelisel kokkuleppel. Siis peaksid igal õhtul see päevatööline ja peremees hakkama arutama, kui pikk see tööpäev peaks järgmisel päeval olema. Saksa seaduses niisugust normi ei leia. Siis on siin veel sama paragrahvi lõpus öeldud: „Kõige pikemal tööajal peab põllutööline saama vähemalt 9 tundi öövaheajaga ööpäeva jooksul.“ Nii et siis unerahu peab olema mitte vähem kui 9 tundi. Härra Johanson, pagaritöölisele nõudsite 7 tundi unerahu, aga miks siis põllutöölisel peab rohkem olema kõige kibedamal tööajal, nagu heinaajal? Võib ju olla, et järgmisel päeval, või paar päeva hiljem, on kurjad ilmad, siis tuleb niikuinii puhata. Seepärast mina

arvan, et ei oleks ülearune, kui vahest võiks unerahu kokku tõmmata 6, 7 või 8 tunni peale. (L. Johnson'i, stp vahelhüüe.) Siin on öeldud: mitte vähem kui 9 tundi. 11 tundi ülepea lubatakse töötada, $9+11=20$, siis jääks teiste vaheae-gade peale veel 4 tundi. Nii et siin on liialt seda puhkust ette nähtud. Saksa seaduses, mis sotsialistide poolt kinnitati, puudub sarnane eluvõõras norm. Kodanlasi ei olnud siis üldse Saksamaal valitsuses, kui „Gesindeordnung'id“ ära kaotati, siis oli rahva eesotsas kolm iseseisvat sotsiaaldemokraati ja kolm harilikku sotsiaaldemokraati. Ja pärast kinnitas kuus harilikku sotsiaaldemokraati Saksa põllutöölise seaduse, mis ei olnud nii karm tööandja vastu, kui meie sotsialistide eelnõu. Saksa seaduses on öeldud, et päevane puhkeaeg suvisel ajal, kui kõige pikem tööpäev, peab olema mitte alla 2 tunni. Meil peetakse aga palju pikemat puhkeaega. Siis eelnõu § 22. järgi on neil töölistel, kel karjatalitamisega tegemist, pooled pühad ja puhkepäevad vabad. Põllutöölised on kohustatud tööandjatega vastastikusel kokkuleppel niisuguste tööliste aset täitma. Seda paragrahvi on aga vahest võimata täita, sest meil on talusid, kus ainult üks tööline on. § 24-das on veel ette nähtud, et põllutööline saab igal kuul ühe vaba päeva oma majapidamise korraldamiseks ja 2 laadapäeva aastas. Meie teame aga, et taludes on niisugused teenijad, kel oma majapidamist ei ole. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Ei, härrad sotsialistid, teie ridadest hüüti kord, kui mina kord siit kõnetoolilt seletasin, et talusulastele, kes peremehe toidul, majapidamispäevi vaja ei ole, et püksinööpide õmblemiseks olevat vaja. (V a h e l h ü ü e.) See vahelhüüe oli kord.

Mis puutub ületundidesse, siis on seaduses § 25 ette nähtud, millal põllutöölisele on lubatud ületunde teha. Selles paragrahvis on aga nii tähtsad tööd, nagu põllusaagi päästmine ja kiire põllutöömashinate parandamine põllutöö jätkamise võimaldamiseks ette nähtud, et nende tööde suhtes peaks põllutöölisel ületundide tegemine kohustav olema. Mis puutub ületunnitööde tasusse, siis on see eelnõus kõrge. Ületundide eest makstakse 50% rohkem kui harilikkude töötundide eest. Rahvusvahelises konventsioonis on ette nähtud, et see peaks olema 25%. Siin on kaugemale mindud. Mis ületunnitasa asjasse puutub, siis on näiteks Saksa seaduses öeldud, et seda võib teisiti korraldada, kui seadus seda ette näeb.

Siis eelnõu § 31. räägib mitte õigel ajal ilmumise ja töölt äraolemise vabandavatest põhjustest. Niisuguseks põhjuseks loetakse muu seas töölise omavalitsuste nõukogude ja Riigikogu tööst osavõitmine. Vist tahetakse tööandjat sundida Riigikogu liikmele-põllutöölisele palka maksuma ka töölt puudumise aja eest. Aga see oleks ülekohtus ja käiks igasugustele majandusliikudele printsipiidele vastu, ja põllumajandus niisugustel puhkudel ei võiks ennast ära tasuda iseäranis siis, kui Riigikogu liige-põllutööline ainus tööline peres on.

Eelnõu § 33. järgi on kumbki pool, nii tööandja kui ka põllutööline, kohustatud teatama, kui üks neist seda nõuab, kas ta lepingu tähtaja möödumisel lepingut uuendada soovib. Selles paragrahvis ei ole öeldud, kas tähtaeg küsimiseks või kostmiseks on antud, sest kui õigel ajal ei küsita, ei või ka tähtajaks vastata.

Siis on siin veel üks raske paragrahv, nimelt § 36: Tööandjale annavad õiguse, põllutöölisele enne tähtaega lepingut lõpetada järgmised põhjused. Esimene põhjus on arusaadav ja õige, aga teine punkt on liiast pehme: põhjusteta töölt äraolek 3 päeva järjest ehk 6 päeva ühe kuu jooksul. Kui igal kuul 5 päeva puududa, 60 päeva aastas, see veel põhjus ei ole!

Siis on siin olemas üks punkt, mis ka ei ole otstarbekohane, pkt. 7, et võib töölisest lahti saada, kui tööline tööga toime ei saa, aga ainult esimese kahe nädala jooksul pärast teenistusse astumist. Aga meil komisjonis üks komisjoni liige pahemalt tiivalt seletas, et põllutööliseks kipub nüüdsel ajal inimesi, kel põllutööst vähe aimu on. Aga kujutame ette, et põllumees niisuguse töölise sai, ja tähendab tema võttis, ütleme, aprillikuus ta töösse. See inimene võis mingit musta tööd teha, hoovikoristamisega sai ta hakkama, aga tähtsama tööga, nagu künd, mis antakse talle kätte maikuu paiku, kus ta juba poolteist kuud on olnud talutööl, või näiteks, kui antakse vikat kätte juulikuus, siis osutub, et ei oska nendega põrmugi midagi teha. Kui see paragrahv vastu võtta, siis ei saa sellest töölisest kuidagi lahti. Võib lahti saada tema mitte tööoskamise puhul ainult 2 nädalat pärast teenistusse astumist. Kuid selleks peaks mingi komisjon olema, kes eksamineerib, kas kõlbab või ei kõlba. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüner-son: Aga sel ajal ei ole heina kasvanud, ei saa niita.) Nii et siin õige raske seisukord on välja kujunenud. Mis puutub § 37., mis räägib tööandjate vastutusest tööõnne-

tuse juhtudel, siis peab ütlema, et see paragrahv paneb Vene tööstuse töö seaduse § 542. põllumajanduses maksma. (L. J o h a n s o n, štp: Aga meil on maksev!) On maksev, aga ei pruugiks maksev olla. Oleks aeg, et see maksvus ära kaotatakse. Õnnetujuhtumiste ja põllutööliste kohta maksva tööstuse töö seaduse peat. VII oli Venes maksev ainult mäe- ja vabrikutööstuses — в фабрично-заводских, горных и горнозаводских предприятиях. Seal on kvalifitseeritud vastutus. Nõudjal ei ole midagi vaja tõeks teha, vaid tõestamise kohus lasub kostjal, ja see peab tõeks tegema, et tööline-nõudja ei ole endale viga teinud meelega, ega ei ole ka viga saanud väga jämeda ettevaatamatuse läbi, — по грубой неосторожности, не оправдываемой условиями и обстановкою производства. See vastutus on väga suur, ja suurtööstuse seadus on väga karm ja võib põllumehe varandusest hoopis lagedaks teha. Oleks võinud parem vastutuse maksma panna, mis Sise-Venemaal põllutööliste kohta maksev oli — положение о найме на сельские работы. Seal näiteks on § 45. järgmist öeldud:

„Наниматель, по вине которого рабочий получит повреждение в здоровье, обязан вознаграждать его, и если в следствие повреждения рабочий лишится возможности снискивать пропитание трудом или умрет, — то тех членов семейства рабочего, существование которых было обеспечено его трудом. Размер сего вознаграждения и время, до которого оно должно производиться, определяются по добровольному соглашению сторон, а буде такового не последует, — по решению суда.“

Ma tuleksin veel tagasi vastutuse juurde õnnetujuhtumiste puhul. See paragrahv leidis kibedat arvustust I Riigikogus rkl., praeguse põllutööministri härra Kerem'i poolt. Sel ajal oli see mitte paragrahv nr. 37, vaid § 24. Härra Kerem ütleb järgmist: „Selles paragrahvis räägitakse sellest, mis kõigiti hea on. Seda võiks nimelt võiga võrrelda. Või on väga hea aine, kuid tema ei kõlba siiski mitte igale poole. Näituseks ei kõlba või ahju määrimiseks savi asemel. Mina arvan, et siin on sellekohaselt üles leitud üks tööstusseadus, mis ümber grupeeritud on põllutööliste ja karjapidajate seaduseks, mis igatahes, mina ei ole härra Palvadre ja ei tunne ka mitte neid juriidilisi konksusid, mitte ei kõlba selleks seaduseks. Põllutöö on üks asi ja seadus on teine asi. Mina isiklikult leian, et töös-

tusseadust põllutööle loopida on väga kahtlane.“

Siin selles seaduses on ette nähtud karmid trahvid tööandjale, kui ta näiteks ilma palgaraamatuta põllutöölist pidas. Aga ma ütlen, mujal riikides ülepea palgaraamatute pidamist põllutööliste suhtes ei nõuta, nii et sellest karistusemääramisest välisriikides ei või juttu olla, sest palgaraamatuid endid seal ei nõuta.

Edasi § 41.: „Tööandjat või tema asemikku, kes süüdlane selles, et ta rikkus seadust, põllutööliste tööpäeva pikkuse ja ületunnitööde kohta, karistatakse: vangimajaga, mitte üle kuue kuu.“ No jah, on ette nähtud eluvõõras tööpäeva pikkus ja selle eluvõõra normi mittetäitmise eest pannakse vali karistus peale, siis kui tööandja ei maksa tähtajaks palka või ei ilmu tööinspektori kutsel põllutöölisega ettetulnud konflikti lahendamiseks tööinspektori poolt määratud kohta, karistatakse teda arestiga mitte üle kahe nädala või rahatrahviga mitte üle 50 krooni. See paragrahv on ülearune, sest tuleb asjaolusid ette, mis takistavad põllumeest tööliste palka maksmast, kuid enamal jaol kordadel lepikse kokku, ja põllumees maksab palka siis, kui tal on sissetulekut olnud. Näiteks sügisesel ajal on taluperemehel rohkem maksuvõimalusi ja tihti kannatatakse suvel. Sotsialistliku rühma eelnõus enam-vähem vastuvõetav oleks teine osa ja kõige rohkem teise osa p. 1, kus öeldakse, et muudetakse ära Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — RT 1921 — 102, seadus 194. See seadus on tööpoolest väga eluvõõras, ja kui see oleks kaotatud ja esimene osa eelnõust välja langetaks, siis ei oleks midagi viga. Punktid 2 ja 3 — Eestimaa Talurahva seaduse ja Liivimaa Talurahva seaduse teatud paragrahvide kaotamise kohta on ülearused, sest need paragrahvid niikuinii enam ei maksa. Peaksin tähendama, kui kaotaksime 1921. a. seaduse, ja midagi uut asemele ei paneks, siis tühja kohta ei jääks, sest põllutöölise ja peremehe vahekorid on puhtsiviil vahekorid ja nende lahendamiseks on „Gesindevertrag“ ja „Dienstvertrag“ — Balti Eraseaduses ja peale selle on „Poloshenie o naime na selskie rabotoi“, see oli Venes maksev. Mina toetan ettepanekut, mida aruandjana tegin. (V a h e l h ü ü d e d: Koosolek lõpetada!)

M. L a a r m a n (põl): Teen ettepaneku,

lõpetada koosolek.

Ettepanek võetakse vastu.

14. A. Usai sõnavõtmine isiklikus asjas.

A. U s a i (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu juhataja teadaande puhul pean tarvilikuks seletada järgmist. Erakorralise teadaande sisu kokkuvõttele, mille esitasin Riigikogu esimehele...

Juhataja: Kõneleja, leian, et Teie isiklik teadaanne sisaldab vaidlust juhatajaga, mis keelatud kodukorra järgi. Kui Teie juhataja teadaandega ei lepi, siis on võimalik Teil kaevata vanematekogusse. (K. P ä t s, põl: Andke teine redaktsioon.) Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.47 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

